Turkish Studies
International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3, p. 309-340
DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11451
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi
Received/Geliş: 14.02.2017 **Accepted/Kabul:** 15.03.2017
Referees/Hakemler: Doç. Dr. Ali MEYDAN – Doç. Dr. Nurettin ÖZGEN

This article was checked by iThenticate.

CEHENNEM DERESİ KANYONU'NUN (ARDANUÇ, ARTVİN) EKOTURİZM POTANSİYELİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE PLANLAMA ÖNERİLERİ

Ali İLHAN[*] - Mehmet Ali ÇELİK[**]
Ali Ekber GÜLERSOY[***] - Nevzat GÜMÜŞ[****]

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, tarım başta olmak üzere geleneksel ekonomik faaliyetler açısından sınırlı imkânlara sahip olan Artvin ili Ardanuç ilçesi Cehennem Deresi Kanyonu'nun alternatif turizm etkinliklerinden birisi olan ekoturizm açısından potansiyelini ortaya koymaktır. Çalışma, betimsel bir yöntem kullanılarak yürütülmüştür. Çalışma alanının analizinde çeşitli ölçeklerde haritalardan, uydu görüntülerinden, fotoğraflardan ve arazi gözlemlerinden yararlanılmıştır. Araştırma alanı ve yakın çevresinin CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi) kullanılarak eğim haritası, sayısal yükselti modeli haritası, kabartma haritası, genel drenaj ağı haritası oluşturulmuştur. Ayrıca çalışma alanının taşıdığı potansiyelin değerlendirilmesinde güçlü ve zayıf yönleri ortaya koymak amacıyla SWOT analizi uygulanmıştır.

Karstik topografya üzerinde gelişen flüvyal aşındırmanın etkileri Ardanuç Cehennem Deresi Kanyonu ve çevresinde yaygın olarak görülmektedir. Artvin ve Ardanuç çevresinin zengin flora ve faunası, yüksek sıradağları, koruma alanları, buzul gölleri, yeşil yaylaları, tarihi kilise, kale ve kemer köprüleri, geleneksel mimarisi, su sporları, festivalleri, biyosfer rezerv alanı, kış turizmi merkezleri, değişik doğa sporlarına uygun topografik özellikleri ve eşsiz manzaraları ile Türkiye'de ekoturizm potansiyeli açısından önde gelen sahalardan birisidir. Bu çerçevede Cehennem Deresi Kanyonu'nun (Ardanuç, Artvin) turizm faaliyetlerine açılması için tanıtımının ve gelecek ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yatırımların yapılması, Türkiye ve

[*] Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: alilhan@artvin.edu.tr
[**] Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, El-mek: mehmet.ali.celikk@gmail.com
[***] Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: gulersoy74@gmail.com
[****] Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: nevzat.gumus@gmail.com

Artvin ili turizmi için büyük katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresinde ekoturizm faaliyetlerinin yaygınlaşması için gerekli planlamaları yapmak ve bunun için mekan-insan organizasyonunu düzenlemek dünyada yaygınlaşan ve giderek ivme kazanan alternatif turizm faaliyeti gelirlerinden Türkiye'nin ve Artvin'in de pay almasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cehennem Deresi Kanyonu, Ekoturizm, Ardanuç.

EVALUATION OF ECOTOURISM POTENTIAL OF CEHENNEM DERESİ CANYON (ARDANUÇ, ARTVİN, TURKEY) AND PLANNING SUGGESTIONS

ABSTRACT

Aim of this study is to present potential, in terms of ecotourism that is one of alternate tourism activities, of Cehennem Deresi Canyon in Ardanuç District in Artvin city, having the limited possibilities with regard to traditional economic activities. The study was conducted, by using a descriptive method. We made use of various-scales of maps, satellite images, photos and land observations in analysis of study area. We created slope map, map of digital terrain model, relief map, map of general drainage system, by using GIS (Geographical Information System) of research area and its immediate surroundings. Besides, we applied SWOT analysis in evaluating the potential which the study area has, in order to exhibit strengths and weaknesses.

Effects of fluvial erosion developing over carstic topography are commonly seen in Cehennem Deresi Canyon and around it. Artvin and surroundings of Ardanuç are one of the leading areas in terms of ecotourism potential in Turkey, with rich flora and fauna, high mountain ranges, protection areas, glacial lakes, green highlands, historical churches, castles, and the arched bridges, traditional architecture, water sports, festivals, biosphere reserve area, winter tourism destinations, topographical features suitable for different nature sports and unique landscapes. In this context, promoting (advertising) Cehennem Deresi Canyon (Ardanuç, Artvin) for opening to tourism activities and making investments for fulfilling the oncoming visitors' needs make a great contribution to tourism of Turkey and Artvin city. Consequently, to do the required plans in order for ecosystem activities to become widespread in Cehennem Deresi Canyon and its immediate surroundings and to arrange space-human organization for this would provide for Turkey and even Artvin to receive a share from incomes of alternate tourism activities which have become widespread and have gained acceleration increasingly.

STRUCTURED ABSTRACT

Geography canalizes resource creation in tourism as well as areal development and effects of tourism. Turkey is located in a geography containing diversity in geologic, geomorphologic, vegetative and climatic terms. Turkey has sedimentary, volcanic, metamorphic rocks and lands, belonging to almost every geological period. Situated within temperate zone, Turkey also has rich vegetation cover. The number of plant species showing dispersion in Turkey is close to that of plant species which whole of the Continental Europe has. In this context, tourism activities come into prominence in Turkey based on features of natural environment.

One of tourism activities which had emerged in 1980s as an alternate tourism and which has been growing rapidly is ecotourism. It, an activity for natural and cultural settings, is tourism activity which has been performed in the undisturbed natural settings, and which has aims such as observing, examining landscape, wild life, rural environment and culture and living there etc., in a manner where it would have effect on natural and cultural environment as little as possible. Ecotourism contributes to socio-cultural condition of local people and provides economic resource in protecting natural and cultural settings.

Aim of this study is to present potential, in terms of ecotourism that is one of alternate tourism activities, of Cehennem Deresi Canyon in Ardanuç District in Artvin city, having the limited possibilities with regard to traditional economic activities including agriculture. The study was conducted, by using a descriptive method. We made use of various-scales of maps, satellite images, photos and land observations in analysis of study area. We created slope map, map of digital terrain model, relief map, map of general drainage system, by using GIS (Geographical Information System) of research area and its immediate surroundings. Besides, we applied SWOT analysis in evaluating the potential which the study area has, in order to exhibit strengths and weaknesses.

Effects of fluvial erosion developing over carstic topography are commonly seen in Cehennem Deresi Canyon and around it. Artvin and surroundings of Ardanuç are one of the leading areas in terms of ecotourism potential in Turkey, with rich flora and fauna, high mountain ranges, protection areas, glacial lakes, green highlands, historical churches, castles, and the arched bridges, traditional architecture, water sports, festivals, biosphere reserve area, winter tourism destinations, topographical features suitable for different nature sports and unique landscapes. In this context, promoting (advertising) Cehennem Deresi Canyon (Ardanuç, Artvin) for opening to tourism activities and making investments for fulfilling the oncoming visitors' needs make a great contribution to tourism of Turkey and Artvin city. Consequently, to do the required plans in order for ecosystem activities to become widespread in Cehennem Deresi Canyon and around its immediate surroundings and to arrange space-human organization for this would provide for Turkey and even Artvin to receive a share from incomes of alternate tourism activities which have become widespread and have gained acceleration increasingly.

With natural and cultural assets which it possesses, Ardanuç district is one of regions where potential of eco- and canyon-tourism is

high. However, comprehensive studies to evaluate this potential are currently unavailable. The whole of the district and Cehennem Deresi Canyon are not within areas for which are used nature tourism-purpose and with which are protection-status (protected areas) in the 2013-2023 Master Plan for Nature Tourism in Artvin City, and they are shown among other areas with outstanding feature. First of all, Ardanuç district and Cehennem Deresi Canyon of Ardanuç should be included in the scope of group of the protected areas (areas with protection-status) and Ardanuç should be proclaimed as eco- and canyon -tourism center. In the study area, scientific researches and publications conducted for the district should be benefitted from so that the tourism can develop. In addition to this, opinions and suggestions of institutions and organizations such as local authority, foundations and societies which are being engaged in activities in order for tourism to develop in the vicinity should be evaluated.

Tourism plannings offer good opportunities for underdeveloped regions (particularly underdeveloped rural regions) having important touristic reserves, to develop economically. Touristic plannings could help tourism activities which intensify in certain months within the year to be distributed to the whole year as well as them to spread across the country. The plannings contribute; to the opening of cultural and natural resources with high potential which are not known enough and are located in rural areas to tourism activities; to the their utilization economically; and to the growth of tourism market. In addition to this, they provide contribution to decrease of density in popular tourism areas where intensive touristic activities are carried out. Furthermore, they can also make contribution to protection of our natural and cultural heritage and to increase of their recognitions on national and global scales.

As long as the promotion of Ardanuç district addresses to a wide geography, the need to do tourism planning in Cehennem Deresi Canyon and around it will become obligatory. By the increase of advertising (promoting) it, ecotourism activities and nature sports will be able to develop in the canyon and around it. Tourism activities are not being done actively in Cehennem Deresi Canyon. For this reason, there is no tourism-purpose housing (structuring). Development of touristic activities will accelerate infra- and super-structuring (housing) in the canyon and around it. These housing (structuring) works should be carried out in line with expert opinions and under the expert audition. The required precautions should be taken for wild life, relict and endemic plants as well as cultural heritage to be protected in the canyon and around it. Again, expert opinions should be received in site (place) selections and arrangements for sports activities such as trekking, mountain biking, skiing, rafting, motocrossing, speleology (caving), rock climbing, off-roading, canyoning, horseback riding- tour in nature and wildlife watching etc., and implementations should be performed according to this.

Because Cehennem Deresi Canyon is close to the active tourism activities, there are no trekking (hiking/walking) routes, trekking platforms and informational and directional signs&plates for the canyon. As a result of observations by us in the research area, map of the potential suitable areas, routes for a couple of days, one-day route were

prepared for ecotourism activities of Cehennem Deresi Canyon and its immediate surroundings. It needs for trekking (hiking/walking) routes to be determined, for trekking platforms to be placed as well as for signings to be finished so that Cehennem Deresi Canyon can be used productively and plannedly. In the area, infrastructure works should be done for basic needs such as restroom (toilet), parking lot etc. Besides, facilities for getting information and translation should be provided, as well.

The canyon offers an unique landscape view, together with stream and morphologic units spiking suddenly as from the stream elevation, the nature exposed slightly to anthropogenic (human) impact and clear rivers and vegetation cover. For this reason, the potential of Cehennem Deresi Canyon is suitable for activities of mass tourism consisting of small tour groups and individual tourism. Therefore, this situation should be paid attention to in tourism plannings which would be done.

In the study area, in addition to recreational activities such sight-seeing and resting etc. which will attract tourists in a manner that it would include into the tourist-visiting cycle, inclusive (comprehensive) sports tourism activities for nature sports should be considered important and their planning should be done. Facilities such as transportation, accommodation and promotion (advertising) should be constituted in the study area and around it without destroying natural structure, and folk should be kept informed. This situation could be able to be highly effective in developing an alternate and a sustainable tourism in the area. Ardanuç district in which Cehennem Deresi Canyon is located should be strengthened in terms of tourism personnel and the personnel should made into equipped on tourism. Also private sector should be encouraged in order for tourism to develop. These works could provide the development as well as being able to make contribution to increase economic facilities, and decrease unemployment and migration to large cities.

First of all, it requires that its weaknesses which have ensued from results of SWOT analysis should be improved and that opportunities should be utilized so that ecotourism can become sustainable in Cehennem Deresi Canyon and around its immediate surroundings, and so that Artvin city in which the canyon is located can become an important destination in ecotourism.

Keywords: Cehennem Deresi Canyon, Ecotourism, Ardanuç.

1. GİRİŞ

Coğrafya, turizme kaynak oluşturması yanında turizmin alansal gelişimi ve etkilerini de kanalize etmektedir (Özgüç, 1998: 15; Emekli, 2006: 57).

Türkiye jeolojik, jeomorfolojik, vejetatif ve iklimsel bakımdan çeşitlilik içeren bir coğrafyada yer alır. Türkiye, hemen her jeolojik devire ait tortul, volkanik, metamorfik kayalara ve arazilere sahiptir. Ilıman kuşak içerisinde yer alan Türkiye, aynı zamanda zengin bitki örtüsü çeşitliliğine de sahiptir. Türkiye'de yayılış gösteren bitki türleri sayısı Avrupa kıtasının tamamının sahip olduğu bitki türü sayısına yakındır (Avcı, 2005: 28). Bu çerçevede, Türkiye'de doğal ortam özelliklerine bağlı olarak turizm faaliyetleri ön plana çıkmaktadır.

Bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm, en hızlı gelişen ve ekonomiye katkısı en fazla olan sektörlerden biridir. Turizm faaliyetine katılanların yaptığı harcamalar, turizm amaçlı mal ve hizmet üretenlere gelir kaynağı olmaktadır. Turizm, ekonomik etkileri yanında, kültürel ve ekolojik değerlerin korunmasını ve küresel ölçekte tanınmasını sağlamakta, ülkelerin tanıtılmasına katkıda bulunmakta ve devletlerarasında işbirliği imkânlarının artmasını kolaylaştırmaktadır (Deniz, 2016: 60; Çoban ve Aydınözü, 2016: 47).

Değişik tanımları olmasına rağmen, turizm; "herhangi bir kazanç elde etme amacına yönelik olmayan ve devamlı yerleşme gerektirmeyen yabancıların bir yere yolculukları ve orada konaklamaları ile ortaya çıkan ilişkilerin bütünlüğü ya da sürekli ikamet edilen yer dışında tüketici olarak yapılan geçici konaklamadır". Dünya Turizm Organizasyonu (World Tourism Organization, (UNWTO)) tarafından gelişme, refah ve zenginliğin anahtarı olarak tanımlanan turizm (UNWTO, 2010: 10), en temel anlamı ile dinlenmek ve tatil yapmak amacı ile seyahate çıkmaktır (Özgüç, 1998: 15).

Ayrıca turizm küreselleşmeyi toplumsal ve ekonomik açıdan olumlu yönde etkileyen uluslararası faktörlerden birisidir. Turizm, iş ve vergi gelirlerinin oluşturulmasında, ödemeler dengesi sorunlarının azaltılmasında, bölgesel ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasında katkıda bulunan önemli araçlardandır. Bu nedenle gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke turizmi ekonomik kalkınmanın en önemli araçlarından biri olarak değerlendirmektedir (Özgüç, 1998: 2; Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 184; Çımat ve Bahar, 2003: 2; Hepaktan ve Çınar, 2010: 135).

Turizm faaliyetinin gerçekleşmesi birçok faktöre bağlıdır. Bunlar, yolculuğun devamlı ikamet edilen, çalışılan ve günlük ihtiyaçların temin edildiği mekânlar dışına yapılması, konaklama boyunca turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerin satın alınması ve konaklamanın sürekli olmamasıdır (Özgüç, 1998: 15).

Turizmin ülke ekonomilerine yaptığı pozitif katkılar çok önemli olmasına rağmen ekosistemler üzerindeki negatif etkileri günümüzde yaygın şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bu nedenle alternatif turizm çeşitleri devletlerin turizm politikalarında ve stratejik planlamalarında önemli oranda yer almaya başlamıştır (Kesici, 2012: 33).

Son yıllarda küresel ölçekte turizm etkinliklerine ilgi, eskiye göre daha fazla arttığı için turistik aktivitelere katılım da artmıştır. Özellikle anlamlı ve eğitsel deneyimlerin yaşanabileceği alternatif turistik aktivitelerden olan doğa turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi, macera turizmi gibi turizm aktivitelerine olan talep büyük bir artış gösterdiği için tur organizatörleri bu alanlarda eskiye oranla daha fazla hizmet vermeye başlamışlardır (Özgen, 2010: 1409).

Alternatif bir turizm şekli olarak 1980'li yıllarda ortaya çıkmış ve en hızlı büyüyen turizm faaliyetlerinden birisi de ekoturizmdir. Doğal ve kültürel ortamlara yönelik bir aktivite olan ekoturizm, doğal ve kültürel çevre üzerinde mümkün olduğunca az olumsuz etki bırakacak şekilde peyzajı, yaban hayatını, kırsal çevre ve kültürü gözleme, inceleme ve yaşama vb. amaçları olan bozulmamış doğal ortamlarda yapılan turizm faaliyetidir. Ekoturizm, yerel halkın sosyo-ekonomik durumuna katkıda bulunur ve doğal ve kültürel ortamların korunmasında ekonomik kaynak sağlar (Orams, 1995: 4; Scheyvens, 1999: 245; Weaver, 1999: 793; Arslan, 2005: 30; Clifton ve Benson, 2006: 238; Polat ve Önder, 2006: 53; Koçak, 2012: 70).

Ekoturizm kavramı yaygınlaşarak 2002 yılı Dünya Ekoturizm Zirvesi'nde; "yeryüzünün doğal kaynaklarının sürdürülebilirliğini güvence altına alan, yerel halkların ekonomik kalkınmasını destekleyen, sosyal ve kültürel bütünlüklerini koruyup gözeten bir yaklaşım ya da tavır" şeklinde tanımlanmıştır (Altıparmak, 2002: 275).

Doğaya yönelik bir aktivite olması yanında doğal ve kültürel varlıkları koruması nedeni ile ekoturizm, sürdürülebilir turizm özellikleri göstermektedir. Saygı, sorumluluk ve sürdürülebilirlik ekoturizmin temel ilkeleridir. Bu ilkeler yanında ekoturizmde, doğal ortam, ekolojik-kültürel sürdürülebilirlik, eğitim ve konunun açıklanması ile yerel alandaki ekonomik faydalar önemlidir (Yılmaz vd., 2004: 9; Clifton ve Benson, 2006: 241; Weaver 1999: 793; Polat ve Önder, 2006: 53-54).

Doğal ortam özellikleri yanında kültürel özelliklerden de yararlanmak ekoturizm amaçlarından birisi olduğu için, seyahat edilen alanlarda görülen kırsal yaşam tarzı, konaklamada seçilen yöresel yemekler hem yemek ihtiyacını karşılar hem de yerel yemeklerin tanınmasına katkı sağlar. Bunun yanında bozulmamış doğada çadır kurma gibi etkinlikler ekoturizmin belirgin özellikleri arasında yer almaktadır. Mevcut doğal ve kültürel kaynaklar üzerinde odaklaşan ekoturizmde, günlük yaşam alışkanlıklarını aktiviteye taşımak ön plandadır (Clifton ve Benson, 2006: 242; Polat ve Önder, 2006: 54).

Ekoturizm ve sürdürülebilir turizm gibi turizm türlerinin en çok yöneldikleri alanlar, genellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke veya bölgelerde bulunan ve insanlar tarafından doğal ortamları çok az değiştirilmiş yerler ve topluluklardır. Bütün süreçlerinde toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve ekolojik duyarlılık olan bu turizm çeşitleri, doğal ortamı olumsuz yönde en az etkileyen ve yerel halka ekonomik getiri sağlayan alternatif turizm şekilleri olarak değerlendirilmektedir (Özgüç, 1998: 13; Gossling, 1999: 304; Björk, 2000: 190; Akşit, 2007: 444-445; Özgen, 2010: 1410).

Kontrolsüz ve hızlı bir şekilde meydana gelen kentleşme ve sanayileşme süreci doğayı tahrip etmektedir. Fiziksel çevre koşullarında oluşan degredasyon özellikle kent insanlarını üzerinde negatif etkilere neden olmaktadır. Bu nedenle kent yaşamının neden olduğu olumsuzluklar insanların turizm istem ve davranışlarında doğaya yönelik tercih yapmasını sağlamaktadır (Torun, 2013: 32).

Türkiye'de son yıllarda turizm aktivitelerinin yıl boyunca yapılması ve turizmi sürdürülebilir kılmak için deniz turizmi yanında ekoturizm faaliyetlerini destekleyen bir politika izlenmektedir. Turizmin ekonomik etkisini arttırmak için özellikle bozulmamış doğal ve kültürel alanlara sahip kırsal yerlerde kalkınmaya katkı sağlamak amacı ile ekoturizm faaliyetleri yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır (İbret ve Cansız, 2016: 109). Bu bağlamda, Artvin-Ardanuç Cehennem Deresi Kanyonu jeolojik-jeomorfolojik oluşumları ve yakın çevresindeki kültürel değerler nedeni ile ekoturizm açısından önemli avantajlara sahiptir.

Dünyada ekoturizm açısından önem arz eden kanyonlar bulunmaktadır. Antilop Kanyonu (Arizona/ABD), Büyük Kanyon (Arizona/ABD), Yellowstone Kanyonu (Wyoming/ABD), Fish River Kanyonu (Namibya), Wulingyuan Kanyonu (Çin), Tara River Canyon (Karadağ), Copper Kanyonu (Meksika) bunlar arasında ön plana çıkanlardır (http://www.mountainnature.com).

Türkiye'de de ekoturizm faaliyetleri için önem arz eden çok sayıda kanyon bulunmaktadır. Örneğin, Göynük Kanyonu (Antalya-Kemer), Güver Kanyonu (Antalya-Döşemealtı), Kapuz Kanyonu (Muğla-Ula), Köprülü Kanyon (Antalya-Isparta), Saklıkent Kanyonu (Antalya-Muğla), Sansarak Kanyonu (Bursa-İznik), Sapadere Kanyonu (Antalya-Alanya), Ulubey Kanyonu (Uşak-Ulubey), Valla Kanyonu (Kastamonu-Pınarbaşı), Yazılı Kanyon (Isparta-Sütçüler) gibi (Doğaner, 2001: 158-162). Bunlardan başka gerek jeomorfolojik ve kültürel özellikleri ile Türkiye'de ekoturizm açısından öne çıkan diğer vadi ve kanyonlardan bazıları şunlardır: Ihlara Vadisi, Çoruh Vadisi, Kara Cehennem Boğazı, Lamas Kanyonu, Göksu Kanyonu, Kemaliye Karanlık Kanyon. Çalışma alanımız olan Cehennem Deresi Kanyonu da bunlardan birisidir. Çalışmamızı anlamlı ve önemli kılan ise Cehennem Deresi Kanyonu'nun (Ardanuç, Artvin) ekoturizm potansiyeli ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamasıdır.

2. AMAÇ, MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışmanın amacı; Artvin-Ardanuç ilçesinde bulunan Cehennem Deresi Kanyonu'nun ekoturizm potansiyelinin değerlendirmek ve sürdürülebilir önerilerde bulunmaktır. Artvin-Ardanuç ilçesinde bulunan Cehennem Deresi Kanyonu'nun ekoturizm potansiyeli dikkate alınarak yapılacak ekoturizm planlaması ile kanyon ve çevresindeki doğal ve kültürel kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması yanında yöre halkına istihdam imkânları yaratılabilecek, göçler önlenebilecek ve Ardanuç ilçesinin tanıtımını da katkı sağlanabilecektir. Cehennem Deresi Kanyonu'nun (Ardanuç, Artvin) ekoturizm potansiyeli ile ilgili herhangi bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Çalışmanın, yapılacak benzer çalışmalara katkı sunması düşünülmektedir.

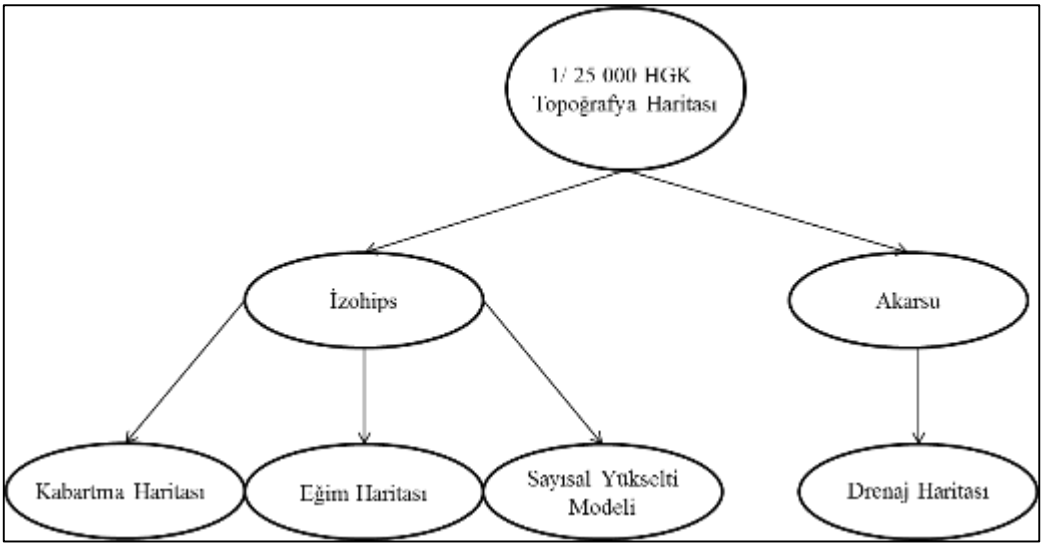
Araştırmanın problem cümlesi "Cehennem Deresi Kanyonu'nun (Ardanuç, Artvin) Ekoturizm Potansiyeli Nasıldır ve Bu Potansiyelin Değerlendirilmesi için Neler Yapılabilir?" şeklindedir. Bu çerçevede çalışmanın alt problemleri aşağıda belirtilmiştir:

1. Araştırma alanının doğal ortam özellikleri ile ekoturizmin benzersiz, ulaşılabilir (korunan veya korunmayan) doğal ortam gerektiren özellikleri arasında bir ilişki var mıdır?
2. Araştırma alanının sosyo-iktisadi-kültürel değerleri ile ekoturizm arasında ilişki var mıdır?
3. Araştırma alanının ekoturizm planlamasına yönelik kararlar ile ekoturizm faaliyetlerinin başarısı ve sürdürülebilmesi arasında bir ilişki var mıdır?

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın "Artvin İli'nde Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023" ve Surat ve diğerleri tarafından 2015'te yapılan "Yusufeli ve Yakın Çevresi'nin Ekoturizm Kullanım Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma" çalışmalarından yararlanılarak araştırma sahasının SWOT Analizi ve Görsel Kalite Değerlendirmesi yapılmıştır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012: 13-33; Surat vd., 2015: 61-88). Arazi gözlemleri ve literatürden elde edilen bilgiler ışığında Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresi ekoturizm etkinliklerine yönelik olası uygun alanlar, birkaç günlük rotalar ve günübirlik rota haritaları oluşturulmuştur. Çalışma konusuyla ilgili olarak, yöre halkıyla görüşülmüş, kamu kurum ve kuruluşlarından (Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gıda-Tarım ve Hayvanlık Müdürlüğü, Sanayi ve Ticaret Odası…) temin edilen verilerle araştırma alanına içkin veriler temin edilmiş, gerekli analiz ve çözümlemeler yapılarak, çalışma tamamlanmıştır.

Araştırma nitel betimsel analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bilindiği gibi bu yöntemde temin edilen veriler, daha önceden belirlenen konulara göre özetlenir ve yorumlanır. Elde edilen veriler araştırma sorularının konularına göre gruplanabileceği gibi görüşme ve gözlem aşamalarında kullanılan sorular önemsenebilir. Betimsel analiz ile elde edilen, düzenlenen ve yorumlanan bulgular okuyucunun hizmetine sunulur. Bu nedenle elde edilen veriler öncelikle mantıklı bir şekilde açıklanıp, neden sonuç ilişkileri incelenerek bir takım sonuçlara varılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilip anlamlandırılması ve geleceğe yönelik tahminlerin yapılması, araştırmacı veya araştırmacıların yapacağı yorumlar arasında bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 158-159).

Araştırma sahasında yapılan arazi çalışmalarıyla Cehennem Deresi Kanyonu coğrafi özellikleri tespit edilmiş ve belirli sahalarda fotoğraflar çekilmiştir. Araştırma alanı ve yakın çevresinin çeşitli ölçekte haritalardan ve uydu görüntülerinden yararlanılarak Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) aracılığıyla eğim haritası, sayısal yükselti modeli haritası, kabartma haritası ve genel drenaj ağı haritası oluşturulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışmada oluşturulan haritaların iş akış şeması.

Çalışma sahasının SWOT Analizi ve Görsel Kalite Değerlendirmesi yapılmış, arazi gözlemleri ve literatürden elde edilen bilgiler ışığında Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresi ekoturizm etkinliklerine yönelik olası uygun alanlar, birkaç günlük rotalar ve günübirlik rota haritaları oluşturulmuştur. Arazi çalışmalarında elde edilen bilgiler, literatür çalışmalarıyla desteklenmiştir. Çalışma sahasındaki yerel halk ile görüşülmüş, yerel yöneticiler ve Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden sağlanan bilgiler kılavuzluğunda çalışma tamamlanmıştır.

Şekil 2. Araştırma sahası lokasyon haritası.

3. ARAŞTIRMA SAHASININ GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Araştırmaya konu olan Cehennem Deresi Kanyonu, 42° boylamı ile 41° enleminin kesiştiği noktada, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde Artvin ili Ardanuç ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır (Şekil 2, 3). Ardanuç ilçesi kuzey ve kuzeydoğudan Artvin'in Şavşat ilçesi, güneyden Artvin'in Yusufeli ilçesi, batıdan Artvin merkez ilçe, doğudan Ardahan ili, güneydoğudan Erzurum ili ile çevrilidir (Şekil 2). Cehennem Deresi Kanyonu yaklaşık 500 m uzunluğunda 70 m genişliğinde ve 6 metre derinliğindedir. Ardanuç ilçe merkezine uzaklığı 3 kilometredir. Cehennem Deresi Kanyonu, Türkiye'de ve Dünya'da sayılı büyük kanyonlar arasında bulunmaktadır (Artvin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2012: 8; Eminağaoğlu ve Beğen, 2015a: 67). Kanyonun bulunduğu Ardanuç ilçesi Artvin kent merkezine 36 km uzaklıktadır. Artvin kent merkezinin Ankara'ya uzaklığı 970, İstanbul'a ise 1300 km'dir. Artvin, Erzurum'a 235, Kars'a 209, Rize'ye 159, Trabzon'a ise 234 km mesafede bulunmaktadır.

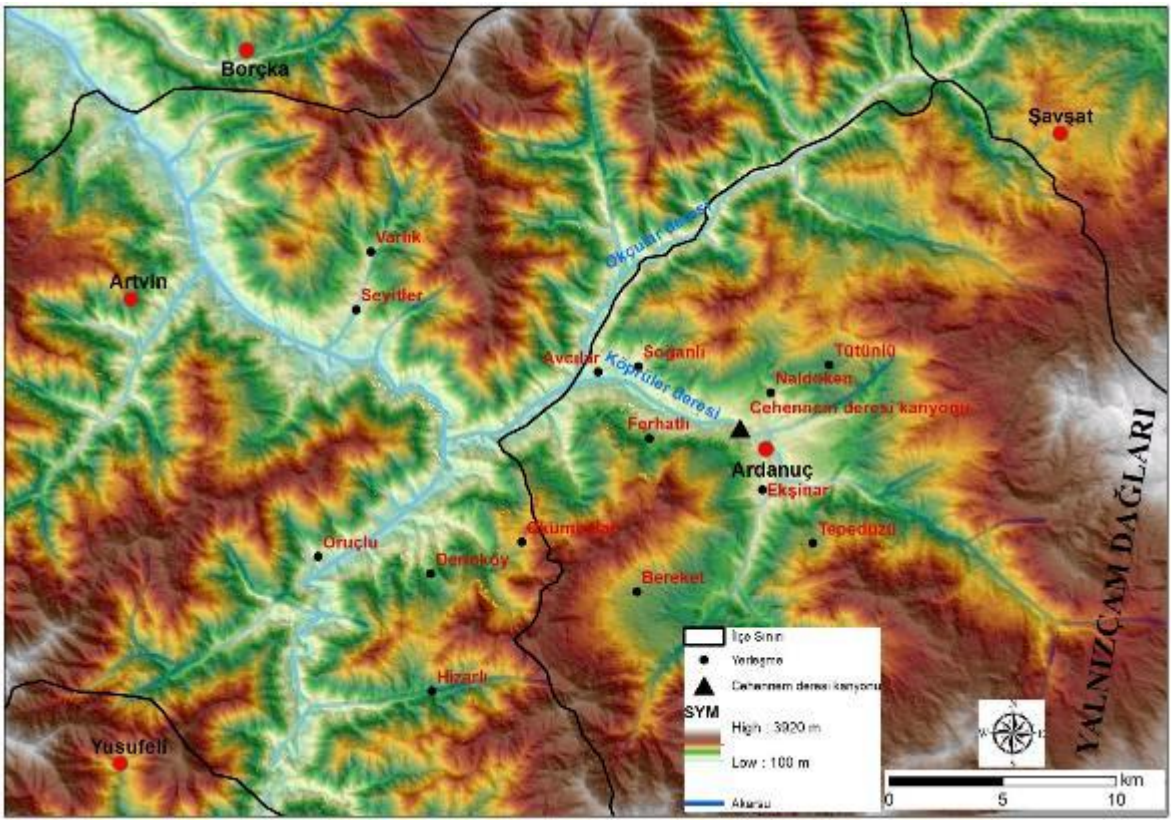
Cehennem Deresi Kanyonu'nun yer aldığı Ardanuç ilçesi oldukça dağlık ve sarp bir morfolojiye sahiptir. Ardanuç, Doğu Pontidler orojenik kuşağı içinde yer alan Karçal Dağı (4328 m) ve Yalnızçam Dağları (3050 m) ile bu dağları birbirinden ayıran derin vadilerin yer aldığı arızalı bir topografyaya sahiptir. Ardanuç'ta iklim, bitki örtüsü, toprak özellikleri ve hidrografik yapı da bu çerçevede şekillenmiştir (Şekil 5, 6, 7, 8, 9).

Şekil 3. Araştırma sahası ve yakın çevresinin Bing Maps Aerial uydu görüntüsü.

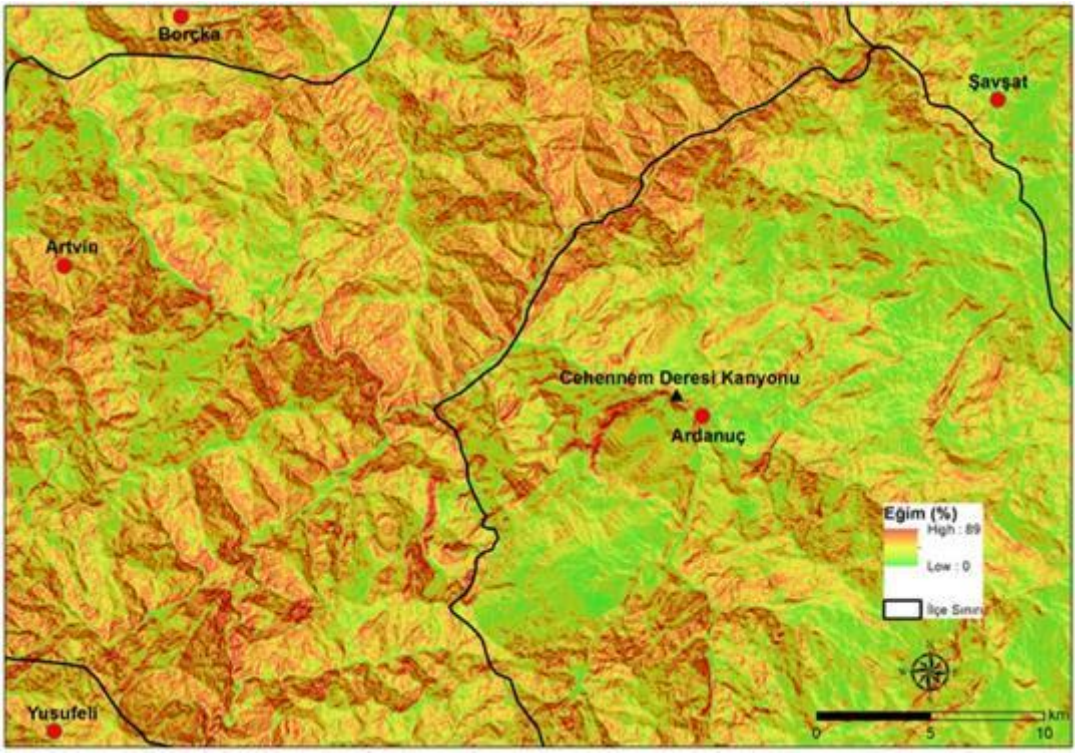
Araştırma sahası Doğu Karadeniz Bölümü Doğu Pontid tektonik biriminin kuzeydoğusunda yer almakta olup Alp Orojenezi'ne bağlı olarak Jura-Pliyosen aralığında mevcut görünümüne kavuşmuştur (Atalay, 1987: 47). İnceleme alanı ve yakın çevresinde Mesozoik, Tersiyer ve Kuvaterner'e ait formasyonlar yaygındır. Bu formasyonlar genellikle volkanik ve sedimanter

birimlerden oluşmaktadır. Samsun'un doğusundan itibaren doğuda Gürcistan sınırına kadar devam eden alanda volkano-sedimanter oluşumlar yaygındır. Bu sahada Kretase'ye ait kumtaşı, miltaşı, kireçtaşı tabakaları ile bunların arasında sokulmuş büyük kütleler biçiminde volkanikler görülür (Atalay ve Mortan, 2003: 17; www.mta.gov.tr). Cehennem Deresi Kanyonu ve çevresinde Üst Kretase volkanik ve sedimanterleri, Paleosen kırıntılı ve karbonatları, Üst Kretase-Paleosen neritik kireçtaşı, Kuaterner yamaç molozları, alüvyon yelpazesi, moren vb. ile Orta ve Üst Eosen volkanik ve sedimenter kayaçları görülmektedir. Üst Kretase serisi kalker içermekte olup, yaklaşık 600-1400 metre kalınlığındadır. Mağaralar, dolinler ve düdenler de dâhil olmak üzere, bu sahada karst morfolojisi yaygındır (Kraeff, 1960: 38-39; www.mta.gov.tr).

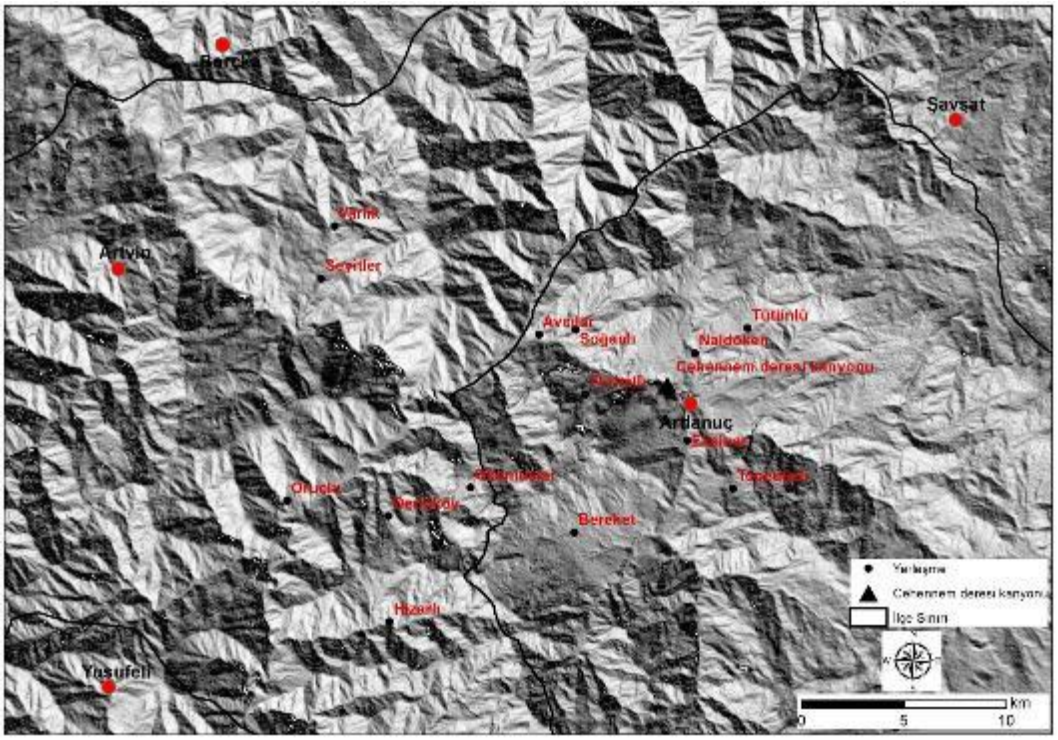

Şekil 4. Araştırma sahası ve yakın çevresinin DEM (sayısal yükselti modeli) haritası.

Yüksek dağ ve platolar araştırma sahasının ana yer şekillerini oluşturmaktadır (Şekil 3). Ardanuç ilçesi, oldukça dağlık ve sarp bir coğrafi yapıya sahiptir. Yalnızçam (3050 m) ile Karçal Dağları'nın (4328 m) yüksek tepeleriyle çevrilmiş olan Ardanuç, topografik yönden Doğu Karadeniz Bölümü ile benzer özellikler taşımaktadır. Cehennem Deresi Kanyonu, Yalnızçam Dağları yamaçlarından kaynağını alan akarsuların oluşturduğu bir morfolojik birimdir (Şekil 4, 5, 6, 7). Doğu Karadeniz'in en önemli morfolojik ünitelerinden biri olan Yalnızçam Dağları, Pleistosen'de buzullaşmaya uğrayan sahalardan biridir. Yalnızçam Dağları'nın kuzeybatısında yer alan Cehennem Deresi Kanyonu ve çevresinde tepelik alanlar, heyelanlı yüzeyler ve Çoruh nehri kollarından birisi olan Köprüler Deresi ve kollarının açtığı derin vadiler dikkat çekmektedir (Şekil 3, 4, 5, 6, 7, Fotoğraf 1). Yüksek dağlık ve tepelerle çevrili araştırma sahası, 500 ile 600 metre izohipsleri arasında bulunmaktadır. Kuzey Anadolu Dağları'nın bir parçası olan araştırma sahasında eğim oldukça fazladır. Şekil 4'te görüldüğü gibi araştırma sahası ve yakın çevresindeki birçok noktada eğim % 89'a kadar çıkmaktadır (Şekil 4, 5, 6).

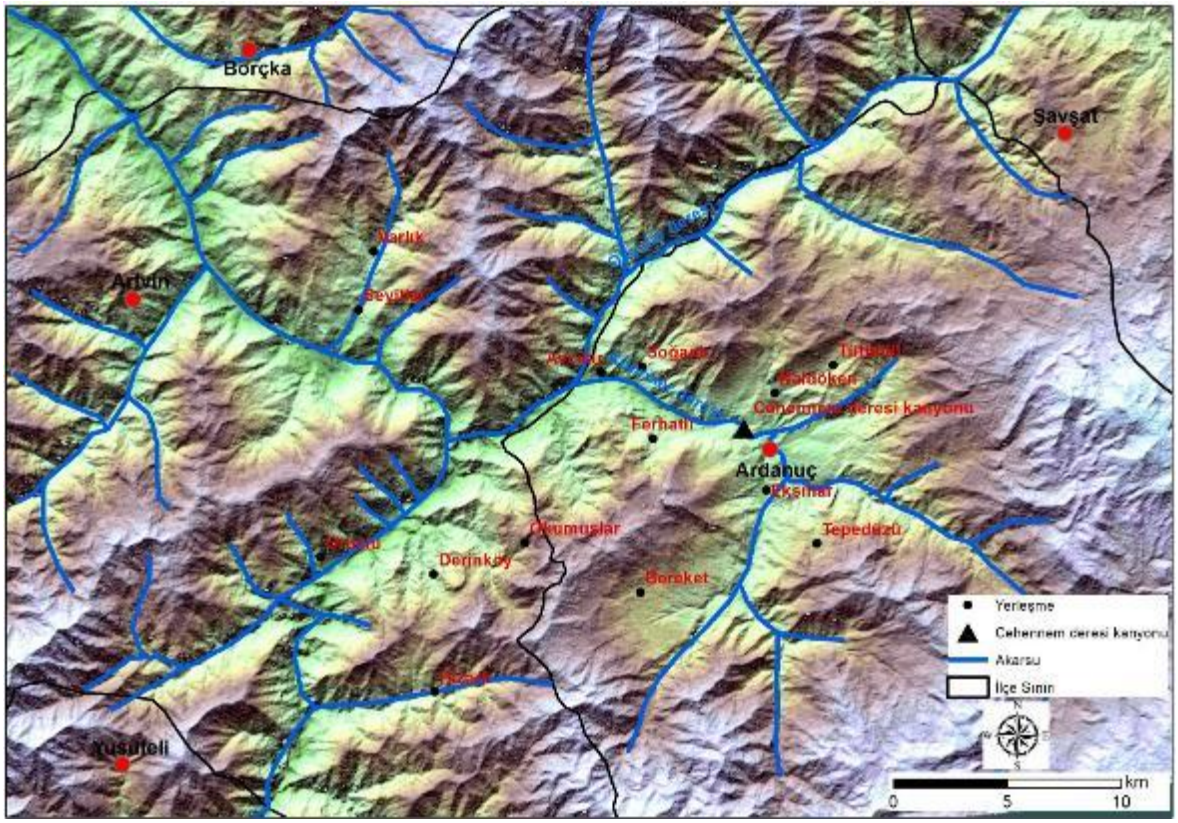

Şekil 5. Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresinin eğim haritası.

Şekil 6. Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresinin kabartma haritası.

Araştırma sahasının topografik özellikleri iklimini de etkilemiştir. Ardanuç, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü sınırları içerisinde yer almasına rağmen, iklim özellikleri açısından Erzurum-Kars Bölümü'ne benzemektedir. Karadeniz'e paralel uzanan sıradağların engellemesi nedeniyle, deniz etkisi araştırma alanına fazla sokulamamaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin en yüksek ve en soğuk platolarından biri olan Ardahan Platosu'ndan araştırma alanına Sibirya kökenli soğuk hava akımları gelebilmektedir. Bu nedenle genel olarak, Ardanuç ilçesinde Doğu Anadolu step iklimi ile Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliği gösteren nemli iklime yakın yarı kurak bir iklim tipinin egemen olduğu görülmektedir. Köprüler Deresi ve kollarının açmış olduğu vadide yer alan Ardanuç'un yıllık ortalama sıcaklığı 13° C, ortalama yıllık toplam yağış miktarı da 439 mm civarındadır. Kuzeyde Karçal, güneyde Yalnızçam Dağları arasında kalan Şavşat-Ardanuç Havzası alçak bölümleri, özellikle dere boylarında Akdeniz iklimine benzer bir iklim hüküm sürer (Yıldırımer, Özalp ve Yüksel, 2016: 73). İlçedeki bitki örtüsü genel olarak "Kolşik Flora" grubunda yer almaktadır. Ardanuç İlçe merkezine yakın alçak alanlarda ardıç (*Juniperus*), meşe (*Querqus*), karaçalı (*Paliurus spina-christi*), sakız (*Pistacia Lentiscus*) türlerinde çalı formasyonu yanında kayın (*Fagus orientalis*), kestane (*Castanea sativa*), kızılağaç (*Alnus barbata*) gibi geniş yapraklı ağaçlar yaygındır. Yükselti arttıkça üst kesimlerde ladin (*Picea orientalis*), göknar (*Abies nordmanniana*) ve sarıçam (*Pinus sylvestris*) ormanlarının yaygın olarak yer aldığı nemli-soğuk ortam hâkim duruma geçer (Atalay ve Mortan, 2003: 98). Araştırma alanı zengin orman altı formasyonuyla da dikkati çekmektedir.

Şekil 7. Araştırma sahası ve yakın çevresinin genel drenaj ağı haritası.

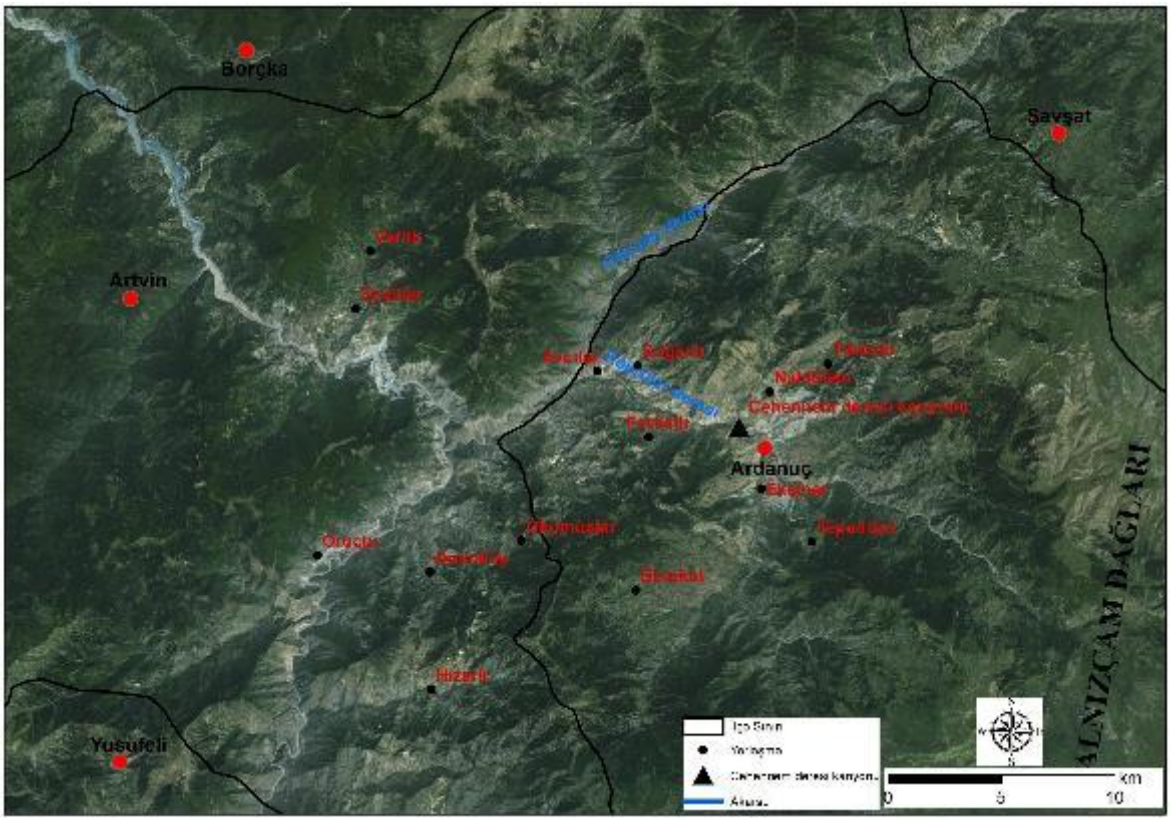
Araştırma alanında Köprüler Deresi boyunca uzanan düzlüklerde alüvyal, söz konusu dere ile yan kolların kavuşum sahalarındaki birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde kolüvyal topraklar yer

almaktadır. Kanyonu çevreleyen yüksek alanlarda ise genel olarak kireçli kahverengi orman toprakları yaygındır.

Artvin, 500'ü (198'i endemik) risk altında olmak üzere toplam 2727 bitki taksonunun doğal yayılış gösterdiği Türkiye'nin en zengin bitkisel çeşitliliğini barındıran sahalarından birisidir. Artvin, 4 önemli bitki alanı (Karçal Dağları, Çoruh Vadisi, Doğu Karadeniz Dağları ve Yalnızçam Dağları), 4 önemli Doğa Alanı (Karçal Dağları, Çoruh Vadisi, Doğu Karadeniz Dağları ve Yalnızçam Dağları) bulunmaktadır. Bunun yanında 1 Biyosfer Rezerv Alanı (Camili), 2 Milli Park (Karagöl-Sahara ve Hatilla Vadisi), 3 Tabiat Koruma Alanı (Camili-Efeler, Camili-Gorgit ve Çamburnu) ve 2 Tabiat Parkı (Borçka Karagöl ve Altıparmak) ile biyoçeşitlilik açısından ülkemizin en önemli alanlarındandır. Artvin'in de bulunduğu Kafkasya, Uluslararası Çevreyi Koruma Örgütü (CI), Dünya Bankası (WB) ve Küresel Çevre Fonu (GEF) tarafından dünyanın biyolojik çeşitlilik açısından en zengin ve aynı zamanda tehlike altındaki en önemli "34 Biyoçeşitlilik ve Sıcak Noktası"ndan biri olarak kabul edilmektedir. Artvin, Batı Avrasya'da Tersiyer'e ait ormanların en önemli yığınak ve relikt yeridir. Avrupa ile Orta Asya'yı içine alan coğrafi alandaki en büyük doğal yaşlı orman ekosistemleri Artvin'de bulunmaktadır. Kafkasya'nın koruma açısından önemini kabul eden Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF)'da, Kafkasya'nın ılıman kuşak ormanlarını Dünya üzerinde korumada öncelikli "200 Ekolojik Bölge"den birisi olarak kabul etmektedir (Eminağaoğlu ve Beğen, 2015a: 82-83). Zengin floristik özellikler; 35-54 yaş grubu, yüksek eğitimli, ortanın üzerinde gelire sahip doğa, kültür ve gastronomiye ilgi duyan yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Artvin'in sahip olduğu zengin biyoçeşitlilik, ekoturizm açısından önemli bir potansiyel arz etmektedir. Artvin, turizmde en fazla tercih edilen "100 Küresel Destinasyon" listesine Türkiye'den seçilen beş kentten birisidir. Bu durum Artvin'de ekoturizmin gelişmesi için iyi bir fırsat teşkil etmektedir (Eminağaoğlu ve Beğen, 2015b: 96-103).

Araştırma sahası, Yalnızçam Dağları'nın batısında Çadır Dağı'nın güneyinde bulunmaktadır (Şekil 2, 3, 4). Yalnızçam Dağları (en yüksek noktası Göze Dağı: 3167 m), Doğu Karadeniz Dağları ve Karçal Dağları'nın doğusunda uzanan önemli bitki ve doğa alanı bir dağ sırasıdır (Şekil 4). Yalnızçam Dağları, doğu ve güneydoğudan Kura Nehri ve kolları; güney, güneybatı, kuzey ve kuzeybatıdan ise Çoruh Irmağı ve kolları ile sınırlanmıştır (Şekil 4). Yalnızçam Dağları, Kuzeydoğu Anadolu'nun kıyı kesimi ile iç bölgelerini ayıran sınırda yer alması nedeni ile iklim çeşitliliği ve buna bağlı olarak bitki örtüsü çeşitliliği açısından öne çıkmaktadır. Bu dağ silsilesi üzerinde aşınım düzlüklerine rastlanmaktadır. Yalnızçam Dağları, Türkiye'de sarıçam ormanlarının (*Pinus sylvestris*) deniz seviyesinden en yüksekte yer aldığı noktalardan birisidir. Bu alanda doğu ladininin (*Picea orientalis*) egemen olduğu iğne yapraklı orman toplulukları, alpin kuşak altı yaprak döken çalı ve boylu otsu bitki toplulukları ve yüksek dağ çayırları yaygındır. Daha önce geniş yer kaplayan ormanların bir kısmı günümüzde insan etkisi nedeni ile daralmıştır (Eminağaoğlu ve Beğen, 2015a: 80).

Araştırma sahasında ana geçim kaynakları tarım (tütün, tahıl tarımı) ve hayvancılık faaliyetleridir. İnceleme alanında oldukça arızalı ve yüksek eğimli alanların yaygın olması ve topografyanın kısa mesafeler dâhilinde farklılık göstermesi, tarımsal arazilerinin küçülmesine dolayısıyla tarımsal faaliyetlerin geniş alanlarda küçük parseller üzerinde yapılmasına neden olmuştur (Şekil 3, 4, 5, 6, 7, 8, Fotoğraf 1). Buna ek olarak ormanların geniş yer kaplaması da tarımsal faaliyet alanlarını sınırlandırmıştır. Söz konusu nedenlerin tarım ve hayvancılık aktivitelerini sınırlandırılması nedeniyle yöre halkı ormanların tahrip edilmesi ile elde ettikleri küçük ve çok parçalı tarım topraklarında tarım ve hayvancılık faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Şekil 8. Araştırma alanı ve yakın çevresinin uydu görüntüsü.

Ardanuç'ta, M.Ö. 8. yüzyılda Urartular, M.Ö. 7. yüzyılda Saka ve İskit Türkleri hüküm sürmüştür. M.S. 7. yüzyılda Oğuz kollarından olan Hazarlar ve Barseller Ardanuç ve çevresine yerleşmişlerdir. 810'lu yıllarda Gürcülerin egemenliğine giren ilçe, Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1551'de Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştır. 1551'de Ardanuç Sancağı adıyla anılmaya başlanan Ardanuç, 7 Mart 1921 tarihinde bugünkü Misak-ı Milli sınırları içindeki yer almıştır. Ardanuç, Artvin'e bağlı bir sancak iken 1945 yılında ilçe statüsünü kazanmıştır. İlçenin toplam yüzölçümü 969 km^2 olup rakımı 500 m'dir. Ardanuç ilçesine bağlı 49 köy bulunmaktadır. Ardanuç'un Artvin'e uzaklığı 36 km olup Artvin-Göle-Ardahan yolu ilçe merkezinden geçmektedir (Global Dergisi, 2014: 34; http://www.ardanuc.gov.tr). 2016 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi sonuçlarına göre Ardanuç ilçe merkezinin nüfusu 5 527 kişi, köylerle birlikte toplam nüfusu ise 10 744 kişidir (http://www.tuik.gov.tr).

Cehennem Deresi Kanyonu'nun içerisinde bulunduğu engebeli arazinin yamaç, etek ve vadilerinde konumlanmış olan köylerde, yüksek eğim nedeni ile tarım toprakları dağınık ve parçalıdır. Bu nedenle dağınık bir yerleşme dokusu görülmektedir. Araştırma sahası ve çevresinde kamu ve özel sektöre ait herhangi bir sanayi tesisi bulunmamaktadır.

4. CEHENNEM DERESİ KANYONU

Ardanuç ilçe merkezi, kuzeyden Çadır (Kürdevan), doğu ve güneyden Yalnızçam ve batıdan Karçal dağları ile çevrili olup, doğusundaki Yalnızçam dağlarından kaynağını alan Bulanık, Aydın ve kuzeyindeki Çadır (Kürdevan) dağından kaynağını alan Horhot Deresi'nin birleştiği yerde kurulmuştur (Şekil 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10). Ardanuç ilçe merkezi yerleşme alanının önemli bir bölümü 470-500 m arasındaki yükseltide yer almasına rağmen ilçenin en eski yerleşim yeri olan Adakale

Mahallesi yaklaşık 600-670 m arasındaki yükselti basamağında kurulmuştur. Çoruh Irmağı'na kavuşan Bulanık, Aydın ve Horhot derelerinin oluşturduğu Ardanuç havzasında (Şekil 7) yükselti, Ardanuç Deresi ile Şavşat Deresi'nin birleştiği yerde 250 m'den başlayıp Kürdevan (Çadır) Dağı'nda 3050 metreye ulaşır (Şekil 3, 4, 5, 6, 7). Ardanuç ilçesinin yüzey şekilleri ana hatlarıyla iki ayrı jeomorfolojik üniteden meydana gelmektedir. Çoruh Irmağı kollarından olan Aydın Deresi, Horhot Deresi, Bulanık Deresi ve Cehennem Deresi'nin oluşturduğu vadiler (Şekil 4, 7) ve Yalnızçam Dağları'nın Çoruh Irmağı'na doğru alçalan doğu eteklerinde yer alan sırtlardır. Sözü edilen sırtlar akarsu ve derelere paralel şekilde genellikle güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanmaktadırlar (Şekil 4, 5, 6, 7, 8).

Şekil 9. Çalışma sahası ve yakın çevresine güneydoğudan bir bakış.

Şekil 10. Çalışma sahası ve yakın çevresine güneybatıdan bir bakış.

Cehennem Deresi Kanyonu'nun bulunduğu Cehennem Deresi vadi yamaçlarında bazı yerlerde eğim neredeyse 90°'i bulmaktadır (Şekil 4). Dik bir duvar şeklini anımsatan ve 200 metreyi aşan yükseltisiyle öne çıkan Cehennem Deresi, birkaç kilometre boyunca bu özelliğini sürdürmektedir (Şekil 5, 7, 9, 10). Mağaralar, dolinler ve düdenler bu sahada yaygın olan karst morfolojisi birimleridir (Kraeff, 1960: 38-39; Fotoğraf 1, 2, 3, 4). Araştırma sahasında yüksek sırtlar (1200-2000 m) ile bunlar arasındaki derin vadiler belirgindir (Şekil 4, 5, 6). Yüksek sırtlar ve derin vadilerin yoğun orman örtüsü ile kaplı ve insan etkisine az maruz kalmış olması nedeniyle kanyon ve çevresi, eko turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir.

Cehennem Deresi Kanyonu doğal, kültürel ve estetik kaynak değerleri bakımından dikkat çeken alanlardan biridir. Üst Kretase volkanik ve sedimanterleri, Paleosen kırıntılı ve karbonatları, Üst Kretase-Paleosen neritik kireçtaşları alana eşsiz karstik bir peyzaj özelliği kazandırmaktadır (www.mta.gov.tr). Kanyon alanı ve çevresinde, derin vadiler, boğazlar, şelaleler ile çok sayıda mağara bulunmaktadır.

Cehennem Deresi Kanyonu, Artvin'i Ardanuç'a bağlayan karayolunun 33 km'sinde muhteşem bir jeomorfolojik peyzaj görüntüsü vermektedir (Şekil 2, 3, 4, 8, 9, 10). Cehennem Deresi Kanyonu; akarsuların fiziksel ve kimyasal aşındırma ile volkanik formasyonları ve kireçtaşlarını şekillendirmesi ile oluşan, bazı kesimlerinde neredeyse gökyüzünü görmenin imkânsız olduğu bir kanyondur. Dik duvarları ve büyüleyici yapısı ile Türkiye ve Dünyanın nadir kanyonları arasında yer almaktadır. Kanyon 500 metre uzunluğunda, 70 metre genişliğinde ve 6 metre derinliğindedir (Artvin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2012: 8; Eminağaoğlu ve Beğen, 2015a: 67) ve sarp-derin olduğu için yöre halkı tarafından Cehennem Deresi Kanyonu olarak adlandırılmıştır. İlgi çekici doğal yapısı ile ekoturizm kapsamında görülmesi gereken yerlerden birisidir (Fotoğraf 1, 2, 3, 4).

Cehennem Deresi Kanyonu, Çoruh Irmağı kollarından birisi olan Köprüler Çayı'na dökülen Cehennem Deresi tarafından oluşturulmuştur. Cehennem Deresi Üst Kretase-Paleosen neritik kireçtaşı bloğunu verevine ve derin bir şekilde aşındırarak olağanüstü görünümlü Cehennem Deresi Kanyonu'nu meydana getirmiştir. Söz konusu kanyonun üzerinde geliştiği kireçtaşı bloğunun doğu batı yönünde uzunluğu yaklaşık 2 km, kuzey güney yönünde genişliği ise yaklaşık 1 km'dir (Şekil 8, 9, 10; Fotoğraf 1, 2, 4). Cehennem Deresi Kanyonu'nu oluşturan kireçtaşı bloğu, batıda Aşağı

Irmaklar köyü yolunun Arvin-Ardanuç yolundan ayrıldığı 33 km'sinden itibaren başlamaktadır. Bu blok, doğuda Çadır (Kürdevan) Dağı'ndan kaynağını alan Horhot Deresi, Yalnızçam dağlarından kaynağını alan Bulanık ve Aydın derelerinin birleştiği Ardanuç ilçe merkezinin başladığı yere kadar (Şekil 3, 8, 9, 10) yaklaşık 2 km devam eder. Horhot, Bulanık ve Aydın derelerinin birleşerek oluşturduğu ve daha sonra Cehennem Deresi'nin de katıldığı Köprüler Çayı (Şekil 6) Üst Kretase-Paleosen neritik kireçtaşı bloğunu aşındırılarak yaklaşık 2 km boyunda doğu-batı yönünde uzanan bir boğaz vadi oluşturmuştur. Bu bloğun kuzey güney genişliğinin yer yer 1 km'yi geçtiği görülmektedir (Şekil 7, 8, 9, 10).

Fotoğraf 1. Cehennem Deresi Kanyonu'ndan bir görünüm.

Cehennem Deresi Kanyonu, Cehennem Deresi'nin de döküldüğü Köprüler Çayı'nın sert temele gömülmesiyle meydana gelmiş epijenik (sürempoze) bir yarma vadidir. Kanyonun bazı kesimlerinde yamaçlar simetrik olup, eğim yaklaşık 90°'dir (Şekil 4, 8, 9, 10; Fotoğraf 1, 2, 3, 4).

5. CEHENNEM DERESİ KANYONU (ARDANUÇ, ARTVİN) ve YAKIN ÇEVRESİ EKOTURİZM POTANSİYELİ'NİN SWOT ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

SWOT sözcüğü, Strenghts (Avantajlar), Weaknesses (Dezavantajlar), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. SWOT Analizi; bir ticari ürünün piyasada var olan rakipleri ile rekabet etmesini sağlayan üstün ve zayıf yönlerinin belirlenmesi yöntemidir. SWOT Analizi, ilgili işletmenin pazarlayacağı ürünle ilişkili ortaya çıkabilecek fırsat ve tehditleri başlangıçta tespit ederek stratejik pazarlama planlaması yapmasında kolaylık sağlamaktadır. Herhangi bir ülkenin turizm planlaması yapılırken de SWOT Tekniği'nden faydalanılarak ülke turizm potansiyelinin içsel (güçlü ve zayıf tarafları) ve dışsal (fırsatlar ve tehditler) özellikleri belirlenebilir. Bu bağlamda SWOT Analizi, turizm etkinliklerinde güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olmasını sağlayarak turizm planlamasında amaçlarına uygun strateji veya

stratejilerin tercih edilmesine katkı verecektir (Güngör ve Aslan, 2004: 68-69; Yeşiltaş ve Diğerleri, 2009: 252).

Faktörler	SWOT analizine ilişkin maddeler
Güçlü Yönler (S)	Türkiye'nin en büyük kanyonlarından olan Cehennem Deresi Kanyonu'nun varlığı
	Canyoning/kanyon yürüyüşü
	Mağaracılık imkânı
	Dağ-yayla gezisi imkânı,
	Aktif yaylacılık faaliyetleri
	Peyzaj güzelliği/fotosafari
	Doğa ile uyumlu kırsal miras gezisi
	Sportif amaçlı olta balıkçılığı imkânı
	Estetik göl/baraj olan yerlerin varlığı
	Botanik gezilerine uygun sahaların bulunması
	Endemik bitkileri gözleme olanağı
	Köy pazarları vasıtası ile organik ürünlere ulaşma imkânı
	Tarihi eserler, sit alanın bulunması
	Jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların varlığı
	Eğitimli nüfusun yüksek olması
	Çoruh Nehri ve kolları varlığı
	Doğal (bozulmamış) güzellikler
	Değişik tarihlerde yapılmış olan tarihi eserler
	Zengin yaban hayatının varlığı
	Temiz hava
	Su sporları ve rafting yapma imkanı
	Eko turizmin öneminin son yıllarda artması
	Yöre insanlarının konukseverliği
	Artvin'de üniversitenin bulunması
	Artvin'de yapılan festival ve şenliklerin eko turizme katkı sağlaması
	Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın turizmi bütün yıla yayma politikalarının Artvin'in eko turizmine katkı sağlaması
	Bozulmamış doğal çevre ve zengin yaban hayatı
	Yerel halkın ekoturizm faaliyetlerine ilgi duyması
Zayıf Yönler (W)	Ekoturizme yönelik ticari pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği
	Konaklama tesislerinin sayı ve hizmet çeşitliliğinin yetersiz olması
	Kanyon ve çevresindeki jeomorfolojik oluşumların tanıtımının yapılmaması
	Yetişmiş eleman eksikliği
	Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlere olan uzaklık
	Ekoturizm bilincinin yeterince gelişmemiş olması
	Ekoturizm için kamu teşviklerinden yeterince yararlanamama
	Artvin alt ve üst yapısının eko turizm faaliyetleri için yeterli olmaması
	Artvin'de bulunan seyahat acentalarının ekoturizm etkinliklerine ilgilerinin az olması
	Ekoturizm etkinliklerine yönelik hizmet kalitesinin yetersizliği
	Dağınık ve imarsız yerleşimim varlığı
	Kamu ve özel kurumlar arası işbirliği, deneyim paylaşımı yetersizliği
	İşsizliğin yüksek olması
	Artvin'in dışarıya göç vermesi
Fırsatlar (O)	Dört mevsim süresince değişik rekreatif ve turistik faaliyetlere açık olması
	Deriner Baraj Gölü'nün ulaşım ve su sporları için sunduğu potansiyel
	Ekoturizmin bütün yıl yapılan bir turizm türü olması

	Ekoturizme olan ilginin artması
	Ekoturizmde istihdam edilebilecek dinamik bir nüfus yapısına sahip olması
	Artvin ilinin Teşvik Yasası kapsamında yer alması
	Doğal yaşlı karışık ormanların bulunması
	Yerel halk ve yönetimlerin doğal kaynakların yönetimi için yetki ve sorumluluk alası konusunda istekli olması
	Kamu kurumları ve özel sektör arasında işbirliğini geliştirecek ve finansal destek sağlayabilecek Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKAP) gibi bir kurumun bulunması
	Genel olarak toplumda ekoturizme olan ilginin artması
	Genel olarak toplumda organik tarıma olan ilginin artması
Tehlikeler (T)	Sınırlı sayıdaki turistik tesislerin genelde günübirlik kullanıma göre biçimlenmesi
	Ekoturizm etkinlikleri sonucu korunmasız doğal kaynakların ve çevrenin zarar görme riski
	Yeni eko turizm bölgelerinin turizm pazarında yer alması
	Hidroelektrik (HES) santral ve projeleri ile doğal ve kültürel değerlerin su altında kalma riski
	Ekonomi alanında oluşan dalgalanmalar
	Orman alanlarının kamu yararı adı altında ormancılık dışı faaliyetler için uzun süreli kullanım edilme istekleri
	Ekoturizm faaliyetlerinde çalışabilecek aktif nüfusun ekonomik, sosyal ve kültürel problemler nedeni ile göç etmesi
	Ekoturizm faaliyetleri için gerekli olan alt ve üst yapı yatırımları için kamu arazisinin yetersiz olması

Tablo 1. Araştırma sahasının turizm olanakları SWOT analizi tablosu.

Araştırma sahası içerisinde Artvin-Ardanuç-Ardahan Karayolu'nun Cehennem Deresi kenarından geçmesi Cehennem Deresi'ne ulaşımı kolaylaştırmaktadır (Şekil 4; Fotoğraf 1, 2). İyi bir tanıtım yapıldığında, ulaşım kolaylığı Cehennem Deresi Kanyonu'nu görmeye gelenlerin sayısını arttıracaktır. Çarpıcı manzaraları, bazı yerlerinde dik bir duvarı andıran yamaçlara sahip olması ve kanyonun bazı kesimlerinde gökyüzünü görmenin adeta imkânsız hale gelmesi, Cehennem Deresi Kanyonu'nu Türkiye'nin önemli ekoturizm merkezlerinden birisi haline getirebilecektir (Fotoğraf 1, 2, 3, 4; Tablo 1, 2, 3, 4).

Faktörler	SWOT analizine ilişkin maddeler
Güçlü yönler (S)	Ulusal ana ulaşım ağı içerisinde bulunması
	Sahip olduğu ılıman iklim özelliği ve düşük nem oranı
	Değişik rekreasyon ve turizm etkinliklerine imkan sağlayan topografik yapının varlığı
	Artvin-Rize havaalanı yatırımının yapılması
Zayıf yönler (W)	Ardanuç ilçesinden Kanyona ulaşımın olmaması
	Kanyon ve Ardanuç ilçesine yapılan çevre turlarının yetersizliği
	Otobüsle ulaşımın düzensiz olması
	Havaalanlarına olan uzaklığın fazla olması
	Kanyon ve çevresindeki yolların dar oluşu
Fırsatlar (O)	Yerel halktan ekonomik durumu iyi olanların bölgeleri için yatırım yapması
Tehditler (T)	Eğimin fazla olması nedeni ile heyelan ve toprak kaymasının ulaşımı tehdit etmesi
	Kış mevsiminde kar yağışının ulaşımı olumsuz etkilemesi

Tablo 2. Araştırma sahasının coğrafi konumu ve ulaşım SWOT analiz tablosu.

Cehennem Deresi Kanyonu ve çevresi dağ tırmanışı, dağ yürüyüşü, mağara turizmi, doğa yürüyüşü (trekking), doğa fotoğrafçılığı, safari (doğa keşfi), jeomorfolojik oluşumları izleme, yayla turizmi, akarsu sporu, kuş gözlemi (ornitoloji), yaban hayatı gözlemi, botanik geziler için son derece

uygun koşullar sunmaktadır (Tablo 1, 2, 3, 4). Ekoturizm hedef kitlesini çevre bilinci gelişmiş, gezme, görme tanıma odaklı, konfor beklentisi öncelikli olmayan, kültürel etkileşim hedefli, maliyet beklentisi geri planda olan maceracı-çevreci profilli turistler oluşturmaktadır. Hızlı kentleşmenin oluşturmuş olduğu stresten sıkılmış doğaseverler, macera severler, dağcılar, fotoğrafçılar ekoturizm hedef kitlesinin önemli bileşenleri arasındadırlar.

Artvin-Ardanuç-Ardahan Karayolu'nun Cehennem Deresi Kanyonu'nun hemen kenarından geçerek devam etmesine rağmen yol kenarında herhangi bir kafeterya veya ekoturizm faaliyetlerine yönelik bir tesis bulunmamaktadır. Bu nedenle Cehennem Deresi Kanyonu ve çevresinin sahip olduğu bozulmamış doğal güzellikler, rekreasyon amaçlı olarak kullanılamamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında Cehennem Deresi Kanyonu'nun Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük yerleşim merkezlerine ve ana yollara uzak olması etkili olmuştur (Tablo 1, 2, 3). Çalışma sahası, Artvin İli 2013-2023 Doğa Turizmi Master Planı'nda seçkin özellikli diğer sahalar (Arhavi Kamilet Mençuna Şelalesi, Meydancık Papart Vadisi, Ardanuç Cehennem Deresi (Cehennem Kanyonu), Bilbilan Karagölleri, Arsiyan Karagölleri) arasında gösterilmiştir (Orman ve Su işleri Bakanlığı, 2012: 72). Cehennem Deresi Kanyonu, Artvin Valiliği'nin hazırlattığı tanıtım kataloglarında gezip görülebilecek yerler arasında gösterilmiştir. Bu kanyon, gerek jeomorfolojik peyzajları ve gerekse de içerisindeki geçici şelale (özellikle yağışın artığı mevsimde aktif hale gelir) ve mağaraları ile çarpıcı olağanüstü bir güzelliğe sahiptir. Çeşitli özel teknikler ve malzemelerden faydalanarak zorlu yürüyüş, atlama, tırmanma, yüzme gibi birçok aktivite ve becerinin sergilendiği kanyoning faaliyetleri için de değerlendirilebilir potansiyele sahiptir (Tablo 1, 2, 3).

Faktörler	SWOT analizine ilişkin maddeler
Güçlü yönler (S)	Seyrek nüfus yapısına sahip olması, aşırı kalabalık olmaması
	Zengin yöresel el ve yemek sanatları
	Her yıl düzenlenen şenlik ve festivaller
	Ana ulaşım yollarına bağlantının yeterli oluşu
	Yeterli ve yöresel standartta yemek sunanlar restoranların varlığı
Zayıf yönler (W)	Tanıtım ve trafik işaretlerinin yetersiz olması
	Karayollarının yol bakım çalışmalarının yetersizliği
	Oto ve karavanlar için park alanlarının olmaması
	İlçedeki ticari yapının yetersiz olması ve çok yönlü olmaması.
	İlçe belediye bütçesinin yetersiz olması
	Turizm ve rekreasyon potansiyeli olan alanların önemli bir bölümünün fark edilmemesi ve temel altyapı hizmetlerinin götürülmemiş olması.
	Yerel genel taşımacılığın yetersiz olması
	Bilgi panoları yetersiz oluşu
	Bilgi alma ve tercüme kolaylıkları yetersiz oluşu
	Restoran sayısının yetersiz oluşu
	Yüksek standartlı yemek sunanlar restoranların bulunmayışı
	Artvin'i kıyı ve iç bölgeler bağlayan yolların alt yapısının yetersizliği
	Konaklama tesis sayısı ve hizmet kalitesinin yetersiz olması
Fırsatlar (O)	Artvin'in kamuoyundaki eko turizm başkenti imajı
	Artvin ilindeki konaklama işletmelerinin sayı olarak artmaya başlaması
	Eko turizm alanında yeni pazarlara girme potansiyelinin bulunması
Tehditler (T)	Kanyonda oluşabilecek çevre kirliliği riski
	Mevcut az sayıdaki kalifiye elamanın diğer turizm alanlarına göç etmesi
	Konaklama tesislerindeki temizlik ve sağlığa uygunluk problemleri

Tablo 3. Araştırma sahası ve yakın çevresinin alt yapı ve imaj etkisi SWOT analiz tablosu.

Cehennem Deresi Kanyonu, ekoturizm faaliyetleri açısından birçok avantaja sahiptir. Bazı noktalarında gökyüzünü görmenin neredeyse imkânsız olduğu bu olağanüstü doğa harikası kanyon, dik duvarları ve büyüleyici yapısı ile Türkiye ve dünyanın ender kanyonları arasında bulunmaktadır (Fotoğraf 2, 3, 4, 5).

Fotoğraf 2. Cehennem Deresi Kanyonu'nun bazı kesimlerinde gökyüzünü görmek neredeyse imkânsızdır.

Bozulmamış doğal yapısı, nefes kesici manzarası ile yüksek ekoturizm potansiyele sahip Cehennem Deresi Kanyonu, reklam ve tanıtım için elverişli olup, turizm için planlama kolaylığı sunmaktadır. Çok sayıda karstik mağaranın kanyonda yer alması ve bu mağaralara kolay ulaşabilme, karstik yapı unsurlarının görsellik ve boyutlarının olağanüstü görüntüleri kanyonun diğer avantajları arasında sayılabilir (Fotoğraf 1, 2, 3, 4, 5). Ayrıca, Artvin-Ardanuç-Ardahan karayolu ile kanyona ulaşım kolaylığı bulunmaktadır. Yeme-içme, yanında yöresel el sanatları ürünleri, kurutulmuş ürünler veya yöresel konserve ürünlerini satın alma imkânı da bulunmaktadır. Bunun yanında çalışma sahası ve yakın çevresi doğa gezileri, foto safari, botanik geziler, dağcılık ve trekking faaliyetleri, yaban hayatı ve kuş gözlemciliği (fauna gezileri), yayla ve festival turizmi, sportif olta balıkçılığı, akarsu turizmi, doğa ile uyumlu kırsal miras gezileri için de avantajlı koşullara sahiptir. Kamu ve yerel yöneticilerin hassasiyeti ve sürekli ilgileri, Ardanuç Belediyesi'nin şenlik ve etkinliklerle ilçeyi tanıtmak için çalışması gibi faaliyetler, çalışma sahasının güçlü yönlerini oluşturmaktadır (Tablo 1, 2, 3, 4).

Fotoğraf 3. Cehennem Deresi Kanyonu'nda çok sayıda mağara bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen güçlü yönleri yanında Cehennem Deresi Kanyonu'nun birçok zayıf noktaları da bulunmaktadır. Kanyon, turist ziyaret döngüsü ve turistlere cazip gelen diğer alanlara yakın değildir. Bunun yanında büyük nüfuslu yerleşim yerlerinden çok uzakta yer alması çekiciliğini olumsuz etkilemektedir. Kanyon girişinde yer alan küçük bir tabela ve giriş merdivenleri dışında, kanyonun çarpıcı özelliklerini belirten bilgilendirme amaçlı işaret levhaları ve bilgi panoları bulunmamaktadır. Bunun yanında kanyonda araçlar için yeterli park alanı ve turizm amaçlı tesisler yer almamaktadır. Kanyon için bilgi alma ve tercüme kolaylıkları sunan kamu ve özel sektöre ait kurumlar da mevcut değildir. Bu durum yeme içme ve konaklama tesisleri için de geçerlidir. Söz konusu sorun Ardanuç ilçesi kanyona çok yakın olduğu için kolayca çözümlenebilir. Cehennem Deresi Kanyonu sahip olduğu dik duvarları ve sarp yapısı ile tırmanma sporları için muazzam bir potansiyel arz etmektedir. Böyle olmasına karşın kanyonda meydana gelebilecek olası ölüm ve yaralanma gibi hayati riskler için gerekli olan kurtarma timi bulunmamaktadır. Yine dar ve dik giriş bölümünde yılan ve akrep gibi zehirli canlıların saldırı riskine karşı da herhangi bir önlem alınmamıştır (Tablo 1, 2, 3, 4).

Fotoğraf 4. Cehennem Deresi Kanyonu dik duvarları ve sarp yapısı ile tırmanma sporu için uygun alanlar oluşturmaktadır.

Yöre halkının kanyonun turizm potansiyeline ilişkin bilinç eksikliği, kanyonun korunmasının güçlüğü, tanıtımını ve keşfini yapacak yeterli eleman ve uzman görevlilerin bulunmaması gibi nedenlerle kanyonda herhangi bir turistik faaliyet yapılamamaktadır. Bu durum doğa harikası kanyonun dolaylı olarak korunmasını sağlamıştır. Ancak, kanyon turizm faaliyetlerine açıldığında çevre bilinci eksikliği nedeni ile bu sahanın kısa sürede çöplüğe dönüşme riski bulunmaktadır. Statüsü olmayan karstik yapılarla ilgili turizm yatırımı için yasal imkânların sınırlılığı, çalışma sahasının turizm potansiyeli için olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Zeybek, 2004: 95; İbret ve Cansız, 2016: 115).

Dünyadaki ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler, küresel ölçekte turizm aktivitelerinin giderek artmasına neden olmaktadır. Bu artışın gelecekte de devam edeceği öngörülmektedir. Fakat turizm faaliyetleri arttıkça kültürel, doğal ve fiziksel çevre üzerinde olumlu etkileri yanında olumsuz etkileri de artmaktadır. Ulusal ve uluslararası alanda doğal ortamlara yönelik turistik talepteki artış, doğal ve kültürel değerlerin tahribine neden olmaktadır. Bu nedenle turizm faaliyetlerinin yapıldığı alanlarındaki doğal, kültürel ve rekreasyon değerlerin koruma-kullanma dengesini gözeterek turizm amaçlı kullanımlarda sağladığı yararları holistik bir bakış açısıyla değerlendirecek sürdürülebilir bir turizm yaklaşımı ile uyumlu turizm politikalarının uygulanması gerekmektedir (Soykan, 2003: 7; Kaypak, 2012: 26).

Turizm aktivitelerinin doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkileri, turizm planlamasında sürdürülebilir turizmin önemini ortaya çıkarmaktadır. Turizmin kalkınmada artı bir değer olarak yer alabilmesi sürdürülebilirliğine bağlıdır. Doğal ve kültürel çevreye karşı hassas ve ekolojik yaklaşımlı turizm faaliyetleri, sürdürülebilir ve sistematik turizm etkinliklerinin planlanmasında giderek önem kazanmaktadır. Bu nedenle Cehennem Deresi Kanyonu ve çevresinde turizm faaliyetleri geliştirilirken sürdürülebilir bir ekoturizm planlaması yapılması gerekmektedir. Cehennem Deresi Kanyonu'nun Artvin-Ardanuç-Ardahan yolu üzerinde bulunması nedeni ile kolay ulaşılabilir olması, gelecek yıllarda bu mükemmel jeomorfolojik oluşumun insan kaynaklı tehditlerin etkisine daha fazla maruz kalacağını göstermektedir. Cehennem Deresi Kanyonu'nda sürdürülebilir

bir ekoturizm planlaması, kanyonun doğal yapısına uygun olarak şekillenmelidir. Diğer bir deyişle, kanyonda doğal ortam-insan ilişkilerinin rehabilite edilmesi, yörenin kalkınmasına katkı sağlayabilecektir.

6. ARDANUÇ CEHENNEM DERESİ KANYONU ve YAKIN ÇEVRESİNİN GÖRSEL KALİTE DEĞERLENDİRMESİ

Görsel kalite; araştırma sahasında araçla, yürüyerek ya da havadan yapılan geniş kapsamlı gözlem ve izlenimlerin değerlendirilmesidir. Görsel kalite değerlendirilmesinde; 1. Morfolojik yapı (arazi formu), 2. Bitki örtüsü (vejetasyon), 3. Su, 4. Renk, 5. Komşu manzara, 6. Nadirlik, 7. Kültürel değişiklikler gibi değişkenler kullanılmaktadır (Yeomans, 1983: 40-41)

Görsel kalite değerlendirmesi 3 ila 5 puanları arasında yapılır. Toplamda A sınıfı (yüksek görsel kaliteli) alanların puanı 21-35, B sınıfı (orta görsel kaliteli) olanların puanı 8-20, C sınıfı (Görsel kalitesi çok az ya da hiç olmayan) alanların puanı –14-7 sayısal değer aralığındadır (Güngör ve Arslan, 2004: 70).

Araştırma sahası için Yeomans 1983'e göre yapılan görsel kalite değerlendirme tablosu aşağıda verilmiştir (Tablo 4). Görsel kalite için yapılan değerlendirme tamamen özneldir (subjektif).

CEHENNEMDERESİ KANYONU İÇİN GÖRSEL KALİTE DEĞER BELİRLEME KRİTERLERİ TABLOSU		
Görsel Kalite Unsuru		**Aldığı puan**
Morfolojik Yapı	Yüksek, yatay rölyef (uçurumlar vb.), mostralar, sert yüzey oluşumları, kum tepecikleri, baskın oluşumlar.	4
Vejetasyon	Bir veya iki ana cinsten oluşan vejetasyon çeşitliliği.	4
Su	Berrak, temiz, durgun veya çağlayan ya da peyzajda dominant karaktere sahip su kaynakları	5
Renk	Zengin renk kombinasyonları (toprak deseni, kayalar, vejetasyon ya da suda)	4
Komşu Manzara	Orta derecede görsel kaliteyi arttıran komşu alanlara sahip bölgeler.	4
Nadirlik	Türünün tek örneği veya nadir bulunan flora ve faunaya sahip alanlar.	5
Kültürel Değişkenler	Estetik açıdan hoş olmayan veya uyumsuz görüntü ve yapılardan uzak alanlar	4
Sonuç	ALDIĞI TOPLAM PUAN: **30. A SINIFI** (21-35 PUAN ARASI) **YÜKSEK GÖRSEL KALİTE**	

Tablo 4. Araştırma sahası ve yakın çevresinin görsel kalite değer değerlendirmesi tablosu.

7. SONUÇ

Ardanuç ilçesi sahip olduğu doğal ve kültürel varlıklar ile Türkiye'de eko ve kanyon turizm potansiyelinin yüksek olduğu yörelerden birisidir. Ancak bu potansiyeli değerlendirecek kapsamlı çalışmalar mevcut değildir. İlçenin bütünü ve Cehennem Deresi Kanyonu, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın hazırladığı Artvin İli'nde Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023'te Artvin ilinde doğa turizmi amaçlı kullanılan ve koruma statülü alanlar içinde yer almamakta, seçkin özellikli diğer sahalar arasında gösterilmektedir.

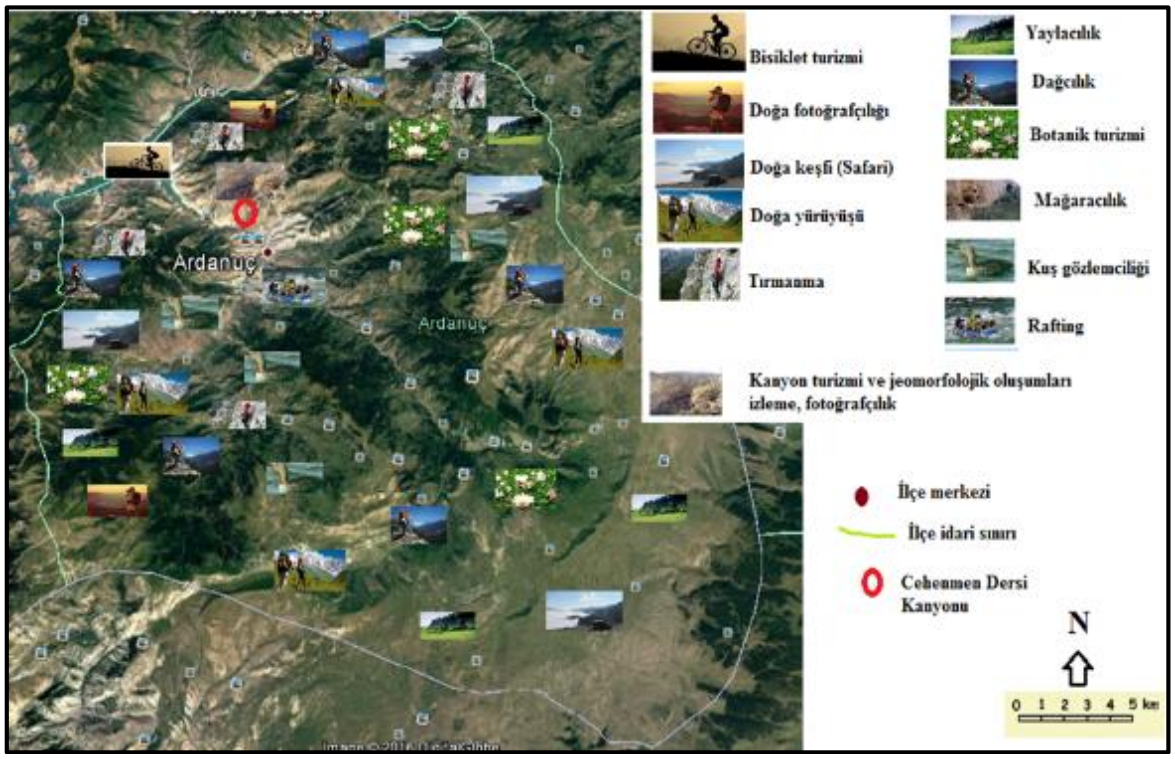
Turizm planlamaları, önemli turistik rezervlere sahip olan az gelişmiş bölgelerin (özellikle az gelişmiş kırsal bölgelerin) ekonomik olarak gelişmeleri için iyi fırsatlar sunmaktadır. Turistik planlamalar, yıl içinde belirli aylarda yoğunlaşan turizm aktivitelerinin bütün yıla dağıtılması yanında, ülke geneline yayılmasında da yardımcı olabilirler. Planlamalar, kırsal alanlarda bulunan

ve yeterince bilinmeyen turizm potansiyeli yüksek kültürel ve doğal kaynakların turizm faaliyetlerine açılmasına ve ekonomik olarak değerlendirmesine ve turizm pazarının büyümesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında yoğun turistik faaliyetlerin gerçekleştirildiği popüler turizm alanlarındaki yoğunluğun azalmasına da katkı sağlamaktadır. Ayrıca, doğal ve kültürel mirasımızın korunması ve ulusal ve küresel ölçekte bilinirliliklerinin artmasına da katkıda bulunabilirler (Soykan, 2003: 1; Şengün ve Tombul, 2005: 14; Meyer, 2004: 2; Lourens, 2007: 488; Özgen, 2010: 1410-1411; Kaypak, 2012: 26)

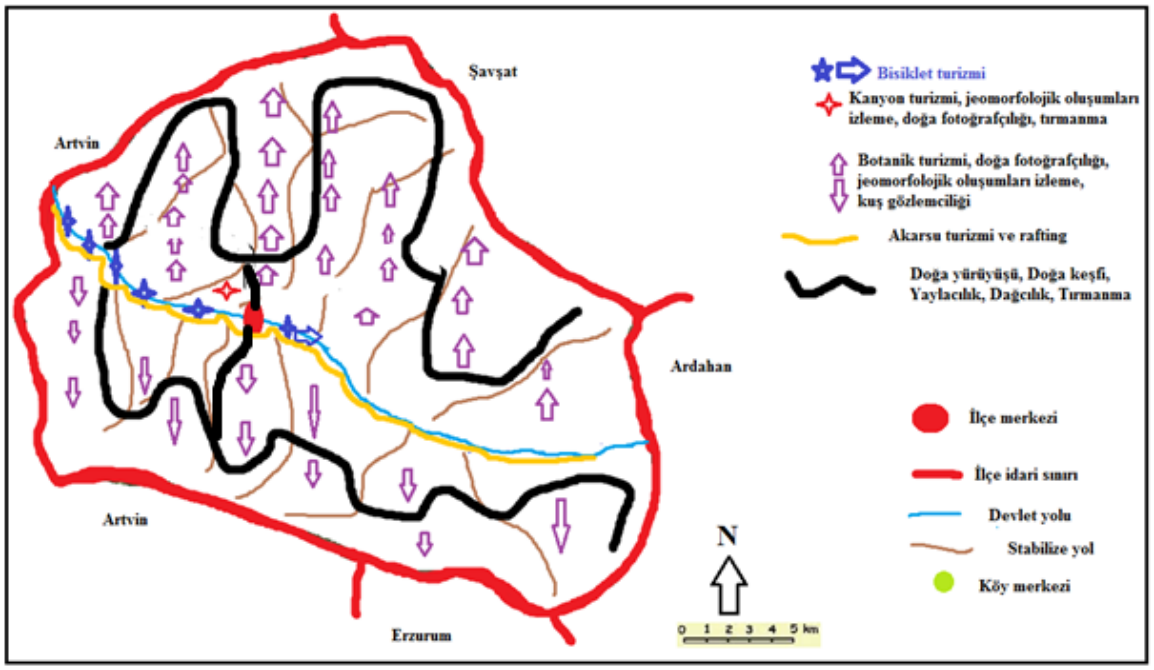
Cehennem Deresi Kanyonu aktif turizm faaliyetlerine kapalı olduğu için kanyon için yürüyüş rotaları, yürüyüş platformları ile bilgilendirici ve yönlendirici işaret ve levhalar bulunmamaktadır. Tarafımızca araştırma sahasında yapılan gözlemler sonucunda Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresi ekoturizm etkinliklerine yönelik olası uygun alanlar haritası, birkaç günlük rotalar ve günübirlik rotalar haritaları oluşturulmuştur (Şekil 11, 12, 13).

Ardanuç ilçesi tanıtımı geniş bir coğrafyaya hitap ettikçe, Cehennem Deresi Kanyonu ve çevresinde turizm planlaması yapma gereği zorunlu hale gelecektir. Tanıtımının artması ile kanyon ve çevresinde ekoturizm faaliyetleri ve doğa sporları gelişebilecektir.

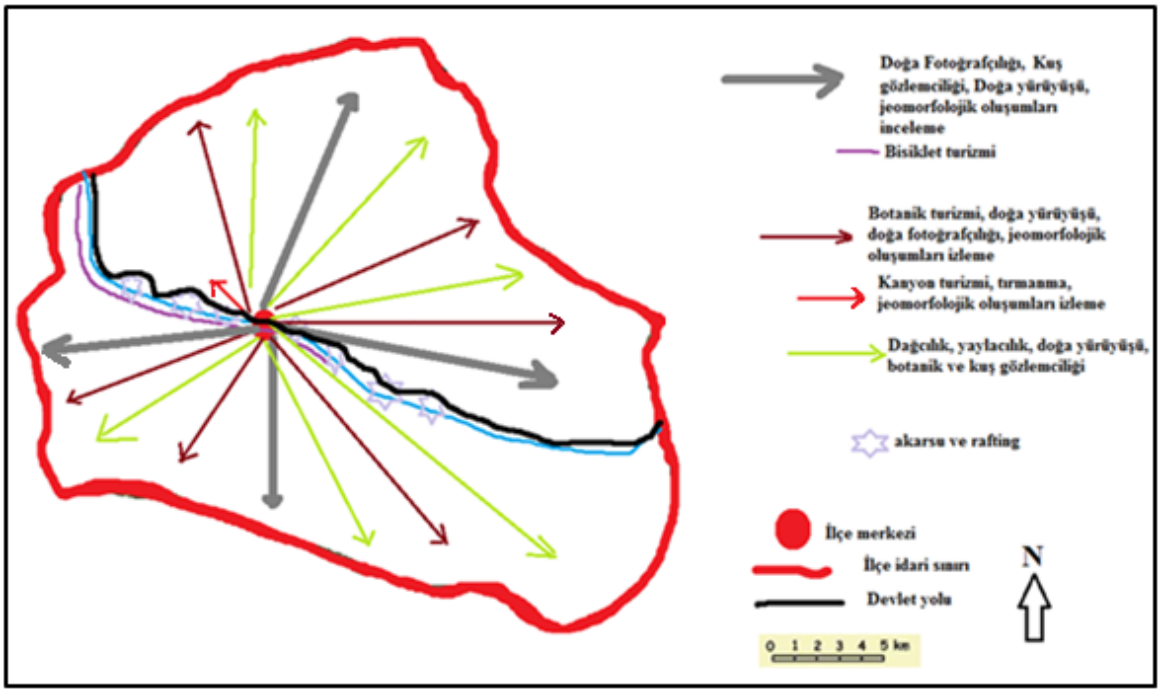
Bu çerçevede, araştırmanın sonuçlarına bağlı olarak Cehennem Deresi Kanyonu ve çevresinin ekoturizm potansiyelinin değerlendirilmesine (planlanmasına) yönelik öneriler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

Şekil 11. Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresi ekoturizm etkinliklerine uygun alanlar haritası.

Şekil 12. Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresi ekoturizm faaliyetleri için önerilen birkaç günlük rotalar.

Şekil 13. Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresi için önerilen günübirlik rotalar.

7.1. Öneriler

1. Öncelikli olarak Ardanuç ilçesi ve Cehennem Deresi Kanyonu, koruma statülü alanlar grubuna alınmalı ve Ardanuç eko ve kanyon turizm merkezi ilan edilmelidir.

2. Çalışma sahasında turizmin gelişmesi için ilçeyle ilgili yapılmış bilimsel araştırma ve yayınlardan yararlanılmalıdır. Bunun yanında yörede turizmin gelişmesi için faaliyette bulunan yerel yönetim, vakıf ve dernek gibi kurum ve kuruluşların görüş ve önerileri de değerlendirilmelidir.

3. Doğal coğrafi birimler ekoturizm için önemli potansiyeller sunmaktadır. Doğal mekânlar korundukları sürece uluslararası turizm pazarında yer alacaktır. Bu nedenle ekoturizm bölgelerinde arazi kullanımı ve altyapı kararlarının hem yerel hem de merkezi olarak doğru tespit edilmemesi ve yanlış planlanması altyapılarda kapasite üstü zorlamalara ve doğal değerlerin yok olması tehlikesinin ortaya çıkmasına neden olacaktır (Yılmaz vd., 2004: 14; Arslan, 2005: 51; Yeşiltaş vd.,, 2009: 263; Özgen, 2010: 1433; Surat vd., 2015: 83). Cehennem Deresi Kanyonu'nda aktif şekilde turizm faaliyetleri yapılmamaktadır. Bu nedenle turizm amaçlı yapılaşmaya rastlanmamaktadır. Turistik etkinliklerin gelişmesi, kanyon ve çevresinde alt ve üst yapılaşmayı hızlandıracaktır. Bu yapılaşma çalışmaları uzman görüşleri doğrultusunda ve uzman gözetiminde yapılmalıdır.

4. Kanyon ve çevresindeki yaban hayatı, relikt ve endemik bitkiler ile sosyo-kültürel mirasın da korunması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

5. Trekking, dağ bisikleti, kayak, rafting, motocross, mağaracılık, kaya tırmanışı, offroad, canyoning, atlı doğa gezintisi, yaban hayatı gözlemleme gibi sportif etkinlikler için yer seçiminde ve düzenlemelerinde yine uzman görüşleri alınmalı ve uygulamalar buna göre yapılmalıdır (Şekil 11, 12, 13).

6. Cehennem Deresi Kanyonu'nun verimli ve planlı kullanılması için yürüyüş rotalarının belirtilmesi ve yürüyüş platformlarının yerleştirilmesi yanında işaretlenmelerin de bitirilmesi gerekmektedir (Şekil 11, 12, 13).

7. Sahada tuvalet, otopark gibi temel ihtiyaçlar için altyapı çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca bilgi alma ve tercüme kolaylıkları da sağlanmalıdır.

8. Kanyon, dere ve dere kotundan itibaren ani bir şekilde yükselen morfolojik birimleri, insan etkisine çok az maruz kalmış doğası ve temiz akarsuları, bitki örtüsü ile birlikte eşsiz bir peyzaj manzarası sunmaktadır. Söz konusu nedenle Cehennem Deresi Kanyonu'nun sahip olduğu potansiyel, küçük tur gruplarından oluşan kitle turizmi ile bireysel turizm faaliyetlerine uygundur. Bu çerçevede yapılacak turizm planlamalarında sözü edilen duruma dikkat edilmelidir.

9. Çalışma sahasında turist ziyaret döngüsüne girecek şekilde turistleri cezbedecek gezme, görme ve dinlenme gibi rekreasyonal faaliyetlere ek olarak, doğa sporlarına yönelik kapsamlı spor turizmi etkinlikleri önemsenmeli ve planlaması yapılmalıdır.

10. Çalışma alanı ve çevresinde doğal yapı tahrip edilmeden, ulaşım, konaklama ve tanıtım gibi olanaklar oluşturulmalı ve halk bilgilendirilmelidir. Bu durum sahada alternatif ve sürdürülebilir bir turizmin gelişmesinde oldukça etkili olabilecektir.

11. Cehennem Deresi Kanyonu'nun yer aldığı Ardanuç ilçesi, turizm personeli yönünden güçlendirilmeli ve personel turizm konusunda donanımlı hale getirilmelidir.

12. Turizmin gelişmesi için özel sektör de teşvik edilmelidir.

13. Bu çalışmalar kırsal kalkınmayı sağlayabildiği gibi Ardanuç ilçesinde ekonomik imkânların artmasına, işsizliğin ve büyük kentlere olan göçün azalmasına da katkı sağlayabilecektir.

14. Cehennem Deresi Kanyonu ve yakın çevresinde ekoturizmin sürdürülebilir hale gelmesi ve kanyonun bulunduğu Artvin ilinin ekoturizmde önemli bir destinasyon haline gelmesi için öncelikle SWOT analizi sonuçlarında (Tablo 1, 2, 3, 4) ortaya çıkan zayıf yönlerin iyileştirilmesi ve fırsatların değerlendirilmesi gerekmektedir.

8. KAYNAKÇA

Akşit, S. (2007). Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 /2, 441-460.

Altıparmak, M. (2002). Turizmin Çeşitlendirilmesi, Sürdürülebilir Turizm ve Planlama. *II. Turizm Şurası,* pp.275, Antalya.

Arslan, Y. (2003), "Erdek ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 13, 30-53.

Artvin Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (2012). *İl Çevre Durum Raporu.* Artvin Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Artvin.

Atalay, İ. (1987). *Türkiye Jeomorfolojisine Giriş.* Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları NO: 9, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Atalay, İ. ve Mortan, K. (2003). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası.* İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Avcı, M. (2005). "Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, 13, 27-55.

Björk, P. (2000). Ecotourism from a Conceptual Perspective, an Extended Definition of a Unique Tourism Form. *Internatıonal Journal Of Tourısm Research Int. J. Tourism Res.* 2, 189-202.

Clifton, J., Benson, A. (2006). Planning for Sustainable Ecotourism: The Case for Research Ecotourism in Developing Country Destinations. *Journal of Sustaınable Tourısm*, 14, 3, 238-254.

Çımat, A. ve Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 6, 1-18.

Çoban, A. ve Aydınözü, D., (2016). Ilıca Şelalesi (Kastamonu-Pınarbaşı), Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 11/18 Fall 2016, p. 43-56, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9955, ANKARA-TURKEY.

Deniz, M., (2016). Kayaağıl Köyünde (Uşak) Turizmin Etkileri Üzerine Yerel Halkın Turizm Algısı, Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 11/18 Fall 2016, p. 57-78, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9993, ANKARA-TURKEY.

Doğaner, S. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 51-59.

Eminağaoğlu, Ö. ve Beğen, H.A. (2015a). Artvin'in Bitkileri. Özgür Eminağaoğlu (Ed.). *Artvin'de Önemli Hassas Alanlar* (s. 67-86), Promat Basın Yayın San. ve Tic. A.Ş., İstanbul.

Eminağaoğlu, Ö. ve Beğen, H.A. (2015b). Artvin'in Bitkileri. Özgür Eminağaoğlu (Ed.). *Artvin'de Botanik Turizm Potansiyeli* (s. 95-104), Promat Basın Yayın San. ve Tic. A.Ş., İstanbul.

Global (2014), Ardanuç Cehennem Kanyonu, Sayı: 8, Sayfa: 34, *Global Dergisi*, May Grup Reklam Basın Yayın LTD. STİ, İstanbul.

Gossling, S. (1999), Ecotourism: a means to safeguard biodiversity and ecosystem functions? *Ecological Economics*, 29, 303-320.

Güngör, S. ve Arslan, M. (2004). Turizm ve Rekreasyon Stratejileri İçin SWOT Analizi, Görsel Kalite Değerlendirmesi, Turizm Tesislerinin Beğenilirliği ve Turizm Tesisleri Durum Analizi Uygulaması: Beyşehir İlçesi Örneği. *S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi,* 18 (33), 68-72.

Hepaktan, C.E., Çınar, Ç. (2010). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 135-154.

İbret, B.Ü. ve Cansız, E. (2016). Kanyon Turizmi ve Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi Gereken Bir Yöre: Küre Ersizlerdere-Kara Cehennem Kanyonu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 107-117.

Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 11-29.

Kesici, M. (2012). Kırsal Turizme Olan Talepte Yöresel Yiyecek ve İçecek Kültürünün Rolü. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14 (23), 33-37.

Koçak, N. (2012). Ekoturizm ve Sürdürülebilir Kalkınma: Kızılcahamam-Çamlıdere (Ankara) Jeopark ve Jeoturizm Projesi. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 2, 69-82.

Kraeff, K. (1960). *Sirya İle Ardanuç Arasındaki Bölgenin Jeolojisi Hakkında*. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Ankara.

Lourens, M. (2007). Route tourism: a roadmap for successful destinations and local economic development. *Development Southern Africa*, 24(3), 475-489.

Meyer, D. (2004). *Tourism routes and gateways: key issues for the development of tourism and gateways and their potential for pro-poor tourism.* London: Overseas Development Institute.

Orams, M.B. (1995), Towards a more desirable form of ecotourism. *Tourism Management*, 16, 1, 3-8.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2012). *Artvin İlinde Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023.*

Özgen, N. (2010), Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğal turizm potansiyelinin belirlenmesi ve planlamaya yönelik öneriler. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7, 2, 1407-1438.

Özgüç, N. (1998). *Turizm Coğrafyası: Özellikler-Bölgeler.* Çantay Kitabevi, İstanbul.

Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 183-195.

Polat, A.T. ve Önder, S. (2006). Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 20 (40), 53-64.

Scheyvens, R. (1999), Ecotourism and the empowerment of local communities. *Tourism Management*, 20, 245-249.

Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 1-11.

Surat, H., Yılmaz, H., ve Surat, B.Z. (2015), "Yusufeli ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Kullanım Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20 (34), 61-88. DOI: 10.17295/dcd.16802

Şengün, T. ve Tombul, S., (2005). Ölbe Kanyonu ile Deve Mağarası'nın (Harput- Elazığ) Jeomorfolojik Özellikleri, Oluşumu ve Turistik Potansiyeli. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları (DAUM) Dergisi*, 4 (2), 10-16.

Torun, E. (2013). Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (24), 31-37.

UNWTO, (2010). International Recommendations for Tourism Statistics 2008, United Nations Publication, Sales No. E.08.XVII.28, ISBN 978-92-1-161521-0

Weaver, D.B., (1999). Magnitude of Ecotourism in Costa Rica and Kenya. *Annals of Tourism Research*, 26 (4), 792-816.

Yeomans, W. (1983). *Visual Resource Assessment. A User Guide. MOE Manual 2*. ISSN 0821-0640; 2. Ministry of Environment, Victoria B.C. Canada.

Yeşiltaş, M., Çeken, H. ve Öztürk, İ (2009), "Karadeniz Bölgesindeki Turizm Olanaklarının SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 3, 250-269.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldırımer, S., Özalp, M. ve Yüksel, E.E. (2016). SRTM ve Topografik Harita Verilerini Kullanarak ArcHydro Modülünün Artvin İlindeki Yağış Havzalarının Fiziksel Özelliklerinin Belirlenmesinde Uygulanması. *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 2 (2), s. 71-80.

Yılmaz, E., Ok, K. ve Okan, T. (2004), Ekoturizm Planlamasında Katılımcı Yaklaşımla Etkinlik Seçimi: Cehennemdere Vadisi Örneği. Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 237

Zeybek, H.İ. (2004), Türkiye'de Karstik Alanların Korunma Gerekliliği ve Alınabilecek Bazı Önlemler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9 (11), 94-116.

İnternet Kaynakçası

http://www.mountainnature.com, Erişim Tarihi: 21.10.2016

http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/doc/KARS.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.16

http://www.tuik.gov.tr/, Erişim Tarihi: 30.01.2017

http://www.ardanuc.gov.tr/default_B0.aspx?id=42, Erişim Tarihi: 01.11.2016

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

İlhan, A. - Çelik, M.A. - Gülersoy, A.E. & Gümüş, N. (2017). "Cehennem Deresi Kanyonu'nun (Ardanuç, Artvin) Ekoturizm Potansiyeli / Evaluation of Ecotourism Potential of Cehennem Deresi Canyon (Ardanuç, Artvin, TURKEY)", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı)* Volume 12/3, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11451, p. 309-340.